አማርኛ

እንደ መጀመሪያ ቋንቋ
የተማሪ መጽሐፍ



፩ኛ ክፍል

ኢፌዴሪ ትምህርት ሚኒስቴር

ሲዳማ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ትምህርት ቢሮ



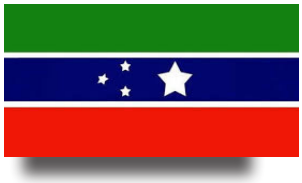
ለመጽሐፉ ሊደረግ ስለሚገባው የአያያዝ ጥንቃቄ!

ይህ መጽሓፍ የት/ቤቱ ንብረት ነው። በጥንቃቄና በእንክብካቤ ይያዙት።

ይህን መጽሐፍ ብዙ ተማሪዎች ስለሚገለገሉበት በጥንቃቄ ይዞ እንዴትመጠቀም እንደሚቻል ሃሳብ ይሰጣሉ።

1. የመጽሐፉንሽፋን በጠንካራ ወረቀት ወይንም በላስቲክ መሸፈን
2. መጽሐፉን ርጥበት በሌለበት ቦታ ላይ በጥንቃቄ ማስቀመጥ።
3. መጽሐፉን በቆሻሻ እጅ ያለማገላበጥ ገጾቹም አለመግለጥ።
4. በመጽሐፉ የሽፋንም ሆነ የውስጥ ገጾች ላይ አላስፈላጊ የሆኑ ስዕሎችንና ጽሑፎችን ያለመሳልና አለመጻፍ።
5. ለመጽሐፉ የገጽ መለያ ወይም የንባብ ማረፊያ የሆነ እልባት በጠንካራ ክርታስ ሰርቶ መጠቀም እንጂ የቆመበትን ቦታ ለማስታወስ ገጾቹን ደጋግሞ አለማጠፍ።
6. ከመጽሐፉ ውስጥ አንድም ገጽሆነሥዕልገንጥሎ አለማውጣት።
7. መጽሐፉ ቢገነጠል እንኳ በጥንቃቄ መልሶ በማጣበቂያ ማስትሸ ማያያዝ።
8. መጽሐፉ ቦርሣ ውስጥ ሲከተት እንዳይታጠፍናእንዳይጨማደድ ጥንቃቄ ማድረግ።
9. መጽሐፉ ለሌላ ሰውበውሰት ሲሰጥ የተዋሰው ሰውበጥንቃቄ እንዲይዝ መንገር።
10. መጽሐፉን በጥንቃቄ መግለጥ፣ ገጾቹ እንዳይገነጠሉና እንዳይወይቡ በጥንቃቄ መያዝ።





አማርኛ

እንደ መጀመሪያ ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

፩ኛ ክፍል

አዘጋጆች

መላኩ ጌቶ መኮንን

መስፍን ተካ በርሔ

ውበቱ በዛብህ የሱፍ

ገምጋሚዎች

ትንቢት ግርማ ኃይሉ

መስፍን ደፈረሱ ወ/መድህን

ፋሲል ብዙነህ በቀለ

ጥራት ተቆጣጣሪ

ፍሬሕይወት አሠፋ ከበደ

አቀማመጥ (layout) እና ስዕል (illustration)፡-

እንጦጦ ፖ'ሊ ቴክኒክ ኮሌጅ (TMS)

አስማምቶ አዘጋጆች

ሀብታሙ ታደሰ አይዛ

እጅግአየሁ ተክለሰላሴ ደስታ

ኢፌዴሪ ትምህርት ሚኒስቴር

ሲዳማ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ትምህርት ቢሮ

ምስጋና

ይህ መጽሐፍ በትምህርትና ሥልጠና ፍኖተ ካርታ ምክረ ሐሳብ መሰረት በኢፌዲሪ ትምህርት ሚንስቴር ተዘጋጅተው የቀረቡትን የሥርዓተ ትምህርት መጽሐፍት ማዘጋጃ ሰነዶችን መነሻ በማድረግ በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ ተዘጋጅቶ በሲዳማ ብሔራዊ ክልል መንግስት ትምህርት ቢሮ የማስማማት ዝግጅት የተደረገበት ሲሆን የማስማማት ዝግጅቱና የሕትመት ወጪው በሲዳማ ብሔራዊ ክልል መንግስትና በኢፌዲሪ ትምህርት ሚኒስቴር የአጠቃላይ ትምህርት ጥራት ማረጋገጫ ፕሮግራም-ኢ/ GEQIP-E/ ተሸፍኖአል።

በመሆኑም መጽሐፉን የማስማማት ዝግጅት ተደርጎበት መጠቀም እንዲቻል ለፈቀደ አዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ትምህርት ቢሮ፣ የማስማማት ዝግጅቱን በገንዘብ፣ በሰው ሃይልና በማቴሪያል፣ ልምዳቸውንና ዕውቀታቸውን በማጋራት ለረዱ፣እንዲሁም ሌሎችም በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ለደገፉ አካላት፣ተቋማትና ግለሰቦች ሁሉ የሲዳማ ትምህርት ቢሮ ምስጋናውን ያቀርባል።

©የቅጂ መብት.

የመጽሐፉ ህጋዊ የቅጂ ባለቤት የአዲስ አበባ አስተዳደርና የሲዳማ ብሔራዊ ክልል ትምህርት ቢሮዎች ናቸው።

© 2014፣ በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ድሞክራሳዊ ሪፓብልክ ትምህርት ሚኒስቴር፤ የቅጂ መብት ሙሉ የተከበረ ነው። ያለፈቃድ ማተም፣ ማባዛት፣ ባልተገባ መንገድ ማከማቸትና በሃርድ ኮፒም ሆነ በሶፍት ኮፒ ማሰረጨት እንዲሁም ላልተገባ ዓላማ መጠቀም በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ድሞክራሳዊ ሪፓብልክ፤ ፌዴራል ነጋሪት ጋዜጣ ቁጥር 410/2004 ቅጂ መብት እና ጥበቃ ደንብ መሰረት ያስቀጣል።

2014 ዓ.ም
ሃዋሳ

ማውጫ

ምዕራፍ አንድ

ንደኝነት.....1

ምዕራፍ ሁለት

ጽዳትና ንጽህና.....14

ምዕራፍ ሶስት

ልማድ.....30

ምዕራፍ አራት

የትራፊክ ደህንነት.....43

ምዕራፍ አምስት

አካባቢ ጥበቃ.....54

ምዕራፍ ስድስት

ጸረ አደንዛዥ እጽና ንጥረ ነገሮች.....70

ምዕራፍ ሰባት

ምግብ.....86

ምዕራፍ ስምንት

በኢትዮጵያ የሚገኙ የዱር እንስሳት.....103

ምዕራፍ ዘጠኝ

ባህላዊ ጨዋታዎች.....118

ምዕራፍ አስር

ስነ ቃል.....134

መግቢያ

ይህ መጽሐፍ 5ኛ ክፍል የአማርኛ ቋንቋን በአፍ መፍቻነት ለሚማሩ ተማሪዎች በቋንቋው በብቃት ማዳመጥ፣ መናገር፣ማንበብና መጻፍ እንዲችሉ፤ በተጨማሪም የቃላት እና የሠዋስው ዕውቀት እንዲያገኙ ለማድረግ ተሻሽሎ የተዘጋጀው የአፍ መፍቻ ቋንቋ ሥርዓተ ትምህርት አካል ነው። ከዚህ በተጨማሪም መጽሐፉ በዚህ የክፍል ደረጃ ሥርዓተ ትምህርት ስለሚሰጡ ትምህርቶች ሽፋን መረጃ ይሰጣል። በመሆኑም ተማሪዎችና ወላጆች በትምህርት ቤት የተከናወኑ ተግባራትን ለማስቀጠልና ይበልጥ ለማዳበር በጋራ ለመሥራት ያስችላቸዋል።

መሰረታዊ መርሆዎች

- ተማሪዎች በማህበረሰብ ሕይወት ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮችን ይማራሉ።
- ተማሪዎች ስለነዚህ የማዳመጥ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች የተጻፉ ምንባቦችን ካዳመጡ በኋላ በእነሱ ላይ በመመስረት ይናገራሉ።
- በቀጣይም በማሕበረሰቡ ውስጥ አስፈላጊ ስለሆኑ የምንባብ ይዘቶችና ርዕሰ ጉዳዮች ይማራሉ። ስለነዚህ የምንባብ ይዘቶች የተጻፉ ምንባቦችን ካነበቡ በኋላ በእነሱ ላይ በመመስረት ጽሁፍ ይጽፋሉ።
- አራቱን ክሂሎች ከላይ በተቀመጠው መሰረት ከተማሩ በኋላ በክፍል አምስትና ስድስት የቀረቡትን የቃላትና የሰዋስው ትምህርቶችን በየምዕራፉ በተገለጸው ዓላማ መሰረት ይማራሉ።
- ተማሪዎች በምዕራፎቹ ይዘቶችና በርዕሰጉዳዮች ላይ ተመስርተው የቀረቡ ጽሁፎችን በሚማሩ ቢጤዎቻቸውና በቡድን አብረዋቸው ከሚሰሩ ተማሪዎች ይማራሉ።

በቤት ውስጥ ከቤተሰብ ጋር መማር

ተማሪዎች በትምህርት ቤት የሚቀስሟቸውና በቤታቸው ከወላጆቻቸው ጋር የሚሠሯቸው በርካታ ትምህርታዊ ተግባራት አሉ። <<ስለዚህ ወላጆች ከእነዚህ በርካታ ተግባራት ቢያንስ የተወሰኑትን ከልጆቻቸው ጋር በጋራ እንዲሠሩ ይጠበቃል።>>

፩. የየእለቱን ትምህርት ከቴሌቪዥን፣ ከራዲዮ ወይም ከድረገጽ ስለርዕሰ ጉዳዩ አዳምጡ ወይም ተመልከቱ።

፪. ልጆች የተሰጣቸውን የቤትሥራ ሲሠሩ፣ ወላጆቻቸዉን ወይም ሌሎች የቤተሰብ አባላትን በቃለመጠይቅ፣ ንግግርን በመጻፍ ወይም በንግግር ልምምድ ወቅት በመሳተፍ አብሮ መሥራት ተገቢ ነው።

፫. ወላጆች የሳምንቱን ወይም የዕለቱን የምንባብ ይዘቶች ወይም ርዕሰ ጉዳዮች ልጆቻችሁን በመጠየቅ ተረዱ።በትምህርት ቤት ያነበቧቸውን ምንባቦች በጋራ አንብቡ። ይህንንም ልጆች ወይም ወላጆች ለብቻ ወይም በየተራ በማንበብ ሊተገብሩት ይችላሉ፤

፬. ልጆቻችሁን የተለያዩ ጥያቄዎችን በመጠየቅ ስለምንባቡ ተወያዩ፤

፭. ስለርዕሰጉዳዩ የሚያወሱ ሌሎች ጽሁፎችን ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች ወይም ከመጽሔቶች ፈልጋችሁ አንብቡ።

፮. በግል ያንብቡ (ልጆች ራሳቸውን ችለው በግላቸው እንዲያነቡ አበረታቱ)፤ ከዚያም ስላነበቡት ጉዳይ ተወያዩ።

፯. ልጆች በክፍል ውስጥ ምን ምን እንደተማሩ ደብተራቸውን በጋራ ተመልከቱ፤ ስለምን እንደተማሩና ምን እንደተሰማቸው የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች በማንሳት ተወያዩ።

፰. የመጻፍ ችሎታቸውን ለማዳበር የተማሯቸውን ዝርዝር ክሂሎች በመረዳት ምን እንደተማሩ ለማወቅ የሚከተሉትን ዓይነት ጥያቄዎች ልጆቹን

ጠይቋቸው፤ ለምሳሌ:- የቃላቱ ፊደላት በተገቢ ሁኔታ ተጽፈዋል፤ ተሰድረዋል ወይ? በዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ያሉት ሥርዓተነጥቦች (አራት ነጥብ፣ነጠላ ሰረዝ፣ ድርብ ሰረዝና የመሳሰሉት) በተገቢ ቦታቸው ገብተዋል ወይ? ወዘተ.

፬. ልጆች አጫጭር ደብዳቤዎች (ለምሳሌ፣ ለቤተሰብ አባላት ወይም ለጓደኞች) እንዲጽፉ ወይም በዕለቱ ወይም በሳምንቱ ስለተከሰቱ ጉዳዮች ወይም ስለአንድ ጉዳይ ያላቸውን አስተያየት ወዘተ. እንዲጽፉ አበረታቷቸው።

አማርኛ

(፭) ክፍል

ምዕራፍ አንድ

ጓደኝነት

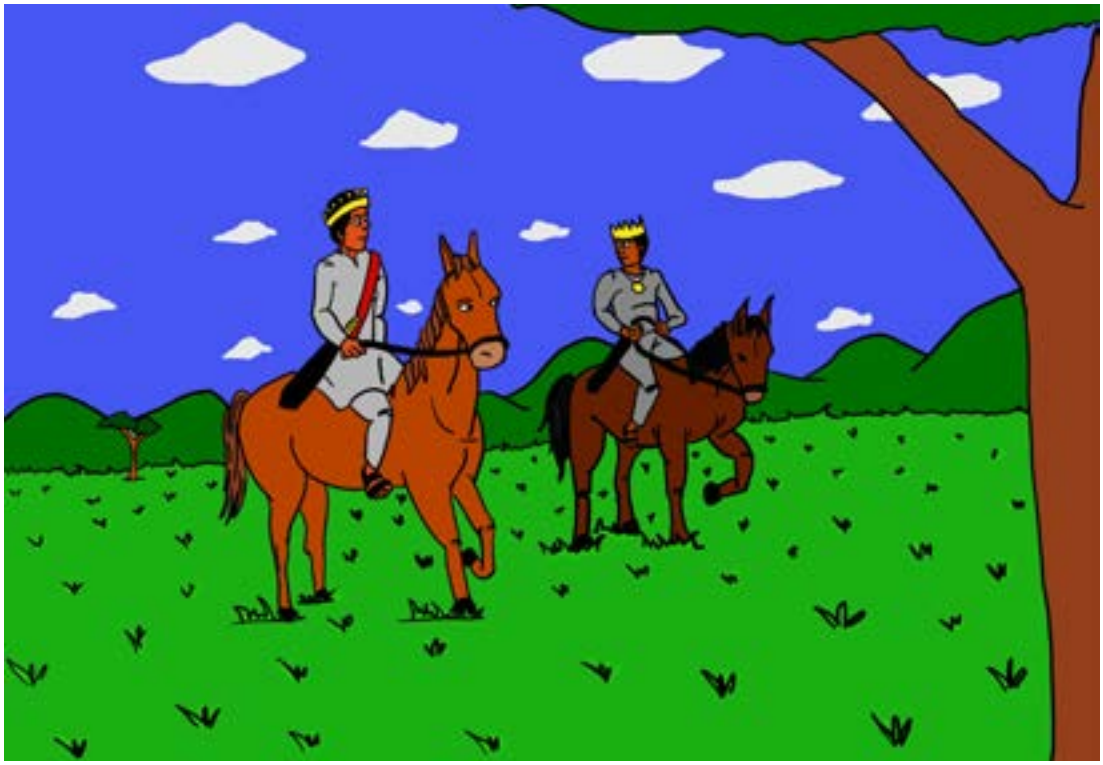
ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- ስለጓደኝነት ያላችሁን አመለካከት አዳምጣችሁ ታንጸባርቃላችሁ፡፡
- ጽሑፉን አንብባችሁ መልእክቱን ትገልጻላችሁ፡፡
- ከጓደኞቻችሁ ጋር እንዴት ጊዜ እንደምታሳልፉ፤ በቀላል ዓረፍተነገር አንቀጽ ትጽፋላችሁ፡፡
- ምንባቡን መሰረት አድርጋችሁ ከምንባቡ የወጡ ጥያቄዎችን ትመልሳላችሁ፡፡
- ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ፡፡
- የወልና የተጸውዖ ስሞችን ትለያላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የንጉሱ ልጆች



ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ለመምህራችሁ በቃል ተናገሩ።

ሀ. ግዳይ ሐ. እልፍኝ

ለ.አጀብ መ. ፈረስ ጉግስ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃላችሁ አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. ልጆች መስማት ያለባቸው የማንን ምክር ነው? የወላጆቻቸውን ወይስ የጓደኞቻቸውን? ለምን?

ለ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት የምታዳምጡት ምንባብ ስለምን እንደሚያወሳ ገምቱ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ የተቀረቡትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት ትክክል የሆነውን ‹‹እውነት›› ትክክል ያልሆነውን ደግሞ ‹‹ሀሰት›› በማለት በቃል መልሱ፡፡

ሀ. የምዕራቡ ንጉስ ከህግ ሚሰቱ የወለደው አንድ ልጅ ብቻ ነበር፡፡

ለ. የኔ ቢጤዋ ልጅ ከንጉሱ ልጅ በእድሜ የሚበልጥ ነው፡፡

ሐ. የኔ ቢጤዋ ልጇን ለንጉሱ ለመስጠት ፍላጎት አልነበራትም፡፡

መ. ንጉሱ ለኔ ቢጤዋ ልጅ ከወለደው ልጅ እኩል እንክብካቤ ያደርግለት ነበር፡፡

ሠ. ከአንድ ዛፍ ላይ ወጥቶ ምሽቱን ያሳለፈው የንግስቲቱ ልጅ ነበር፡፡

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት በቃላችሁ መልሱ::

ሀ. ዛፍ ላይ የወጣው ባለታሪክ ምሽቱን ዛፍ ላይ ወጥቶ ለማሳለፍ የተገደደው ለምንድን ነው?

ለ. ሁለቱ ወንድማማቾች ተቀጣጥረው የተለያዩት ለምንድን ነው?

ሐ. ባለታሪኩ ከገደላቸው እንስሳት እየቆረጠ በኮሮጆ የሚያስገባው ለምን ነበር?

መ. የንጉሱ ልጆች ከቤተ መንግስት ሹልክ ብለው አጃቢ ሳያስከትሉ መሄዳቸው ተገቢ ነው ብላችሁ ታስባላችሁ? ለምን?

ሠ. ካዳመጣችሁት ታሪክ ምን ተማራችሁ?

ረ. ሴትዮዋ ልጇን ለንጉሱ መስጠቷ ተገቢ ነው ትላላችሁ?

ሰ. ባለታሪኩ ቀጥሎ ምን የሚገጥመው ይመስላችኋል?

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

ጓደኛ መሆን

ቅድመ ንባብ

ተግባር፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. ጓደኝነት ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. በሁለት ጓደኞሞች መካከል አለመግባባት ቢፈጠር ምን ማድረግ አለባቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?

የንባብ ሒደት

ተግባር፡-

የሚከተለውን ምንባብ በለሆሳስ (ድምፅ ሳታሰሙ) አንብቡ።



ጓደኛ መሆን

ሁለት እጅግ የሚዋደዱ ጓደኛሞች ነበሩ። የትም ቦታ ሲሄዱ አይለያዩም ነበር። ከእለታት አንድ ቀን አብረው ወደ አንድ ሀገር በእግራቸው ይጓዙ ነበር። መንገድ በዝምታ ይረዝማልና እየተጫወቱ ነበር የሚጓዙት። አንዳንድ ጨዋታ በድካም መንፈስ ከተጫወቱት ለጠብ ይዳርጋል። ድካም የትግስትን አቅም ይፈታተናልና። ለዚህ ነው የሀገሬ ሰው ‹‹የድካምና የእረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው›› የሚለው።

እነዚህም ጓደኛሞች የእረፍትን ጨዋታ ለድካም አምጥተውት ኖሮ በመካከላቸው አለመግባባት ተፈጠረ። አንድኛው ታዲያ ብልጭ ሲልበት በቡጢ ግጥም የማድረግ ልምድ ነበረበትና በጓደኛው ላይ ዓለም ያወቀው ቦክሰኛ የሆነው ታይሰን የማይችለውን ቡጢ ሰነዘረበት። ቡጢውን የቀመሰው ጓደኛም የፊቱን ደም ጠርጎ እያበጠ የሄደውን ግንባሩን ዳበሰው። እጅግም አዘነና ጉዞውን አቋርጦ በበረሀው አሸዋ ላይ ተቀመጠ። አንገቱን ግራና ቀኝ እያወዛወዘ ሀዘኑን ገለጠ። ንዴቱ በውስጡ እንደሚንተከተክ ሽሮ ቡልቅ ቡልቅ ይልበት ጀመር። መልሰህ ‹‹በለው! በለው!›› እያለ ስሜቱ አስቸገረው።

ጓደኛሞቹ ምንም ሳያወሩ ቢሄዱ ኖሮ የሚጣሉ ይመስላችኋል?

ከዚህ በኋላ በጓደኛው ላይ ምን የሚያደርግ ይመስላችኋል?

ያን ጊዜ አይኑን አማተረና እንጨት ፈልጎ አገኘ። በእንጨቱም በአሸዋ ላይ ‹‹ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግንባሬ ላይ በቡጢ መታኝ›› ብሎ ጻፈ። ቀና ብሎ ሲያይም ጓደኛው ጥሎት በመሄድ ላይ ነበር። እርሱም ያንን ጽሑፍ በአሸዋው ላይ ትቶት ጓደኛውን ተከትሎት ሄደ። ብልጭ ብሎበት የተማታው ጓደኛውም እጅግ ተጸጸተ። በጓደኛው እግር ላይ ወድቆም ይቅርታ ጠየቀ። የተመታውም ይቅርታውን ተቀብሎ አብሮት ተጓዘ። የነበረውን ሁሉ ረስተው ደስ የሚል ጨዋታ እየተጫወቱ ተጓዙ። በመንገዳቸው ላይ አንድ ወንዝ ጋር ደረሱ። በአሸዋውና በሙቀቱ የተነሳ ተዳክመውና በላብ ተዘፍቀው ስለነበር ልብሶቻቸውን አውልቀው ወደ ወንዙ ገቡ። ወዲያና ወዲህ እየዋኙ ድካማቸውን በመርሳት ላይ እያሉ፤ ያ በቡጢ የተመታውን ልጅ ወንዙ ነጥቆ ይዞት ሄደ። ሁኔታውን ያየው ሌላኛው ጓደኛውም ያለ የሌለ ጉልበቱንና ብልሀቱን ተጠቅሞ እየዋኘ ጓደኛውን በወንዝ ከመወሰድ ታደገው፤ በአንድ እጁ እየሳበም ወደዳር አደረሰው። በወንዝ ከመወሰድ የዳነው፤ ከወንዝ ከወጣ በኋላ አሸዋው ላይ ተቀምጦ በአቅራቢያው ያገኘውን አለት ባልጨት ድንጋይ መቀጥቀጥ ጀመረ። ለብዙ ሰአታት ከቀጠቀጠ በኋላ በድንጋዩ ላይ ‹‹ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት›› ብሎ ጻፈ።

አስቀድሞ የተማታው፣ በኋላም ጓደኛውን ያተረፈው በሆነው ነገር ሁሉ ተገረመ። ጓደኛውንም እንዲህ ሲል ጠየቀው ‹‹ቅድም ግምርባህን በቡጢ ስመታህ፤ የምወደው ጓደኛዬ ግንባሬን መታኝ› ብለህ በአሸዋ ላይ ጻፍክ። አሁን ግን በወንዙ ከመወሰድ ሳድንህ ‹የምወደው ጓደኛዬ ሕይወቴን ከሞት ታደጋት ብለህ በድንጋይ ላይ ጻፍክ። የመጀመሪያዉን በሚጠፋ አሸዋ ላይ፣ ይህንን ግን በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍከው። ለምን?››

ጓደኛውም መለሰ። ‹‹ቅድም ጉዳት አደረስክብኝ፤ እኔም አዘንኩብህ፤ ተቀየምኩህም፤ ተሰምቶኛል፤ ተናድጃለሁም። ነገር ግን የእኔና የአንተ ባልንጀርነት እንዲቀጥል ከተፈለገ መርሳት መቻል አለብኝ። ስለዚህ በአሸዋ ላይ ጻፍኩት። አየህ ሰዎች

በእኛ ላይ ክፉ ሲያደርሱብን የይቅርታ ነፋስ ጠርጎ ሊወስደው ይችል ዘንድ በአሸዋ ላይ ብንጽፈው መልካም ነው። በኋላ ሕይወቴን ከሞት ስትታደጋት ግን ዘወትር እንዳስታውሰው ስለምፈልግ በማይጠፋ ድንጋይ ላይ ጻፍኩት። ሰዎች የሚያደርጉልንን በጎ ነገር ሁሉ ማንም ሊያጠፋው በማይችል ልብ ላይ መጻፍ አለብን። ጓደኞችንን መውደድ የምንችለው በጎ ነገሮችን አዘውትረን ካስታወስን ብቻ ነው።›› ጓደኛውም አቀፈው።

(ምንጭ፡ ዳንኤል ክብረት፤ 2008፣ የሚከራዩ አማትና ሌሎች፤ ገጽ 9-11)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ በ‹‹ሀ›› ረድፍ በምንባቡ ውስጥ ያሉ አንቀጾች በቅደም ተከተል የቀረቡ ሲሆን በ‹‹ለ›› ረድፍ ከቀረቡት የየአንቀጾቹ ዋና ዋና ሀሳቦች ጋር በማዛመድ መልሱ።

ሀ	ለ
1. አንቀጽ አንድ	ሀ. በቡጢ የተመታው ልጅ በአሸዋ ላይ ጻፈ።
2. አንቀጽ ሁለት	ለ. በጓደኛሞቹ መካከል አለመግባባት ተፈጠረ።
3. አንቀጽ ሶስት	ሐ. የተማታው ልጅ ተጸጽቶ ይቅርታ ጠየቀ።
4. አንቀጽ አራት	መ. የትም ቢሄዱ የማይለያዩና የሚዋደዱ ጓደኛሞች ነበሩ።

ተግባር 2፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛውን መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የትዕግስትን አቅም የሚፈታተነው ምንድን ነው?

ሀ. ይቅር ባይነት ለ. ድካም ሐ. እልኸኛነት መ. ረሀብ

2. በቡጢ የተመታው ልጅ ማዘኑን የገለጸው ምን በማድረግ ነው?

ሀ. አንገቱን በማወዛወዝ ለ. በማልቀስ

ሐ. አሸዋ ላይ በመጻፍ መ. ይቅርታ በመጠየቅ

3. ‹‹ዛሬ እጅግ የምወደው ጓደኛዬ ግምባሬ ላይ በቡጢ መታኝ›› ብሎ የጻፈው ምን ላይ ነው?

ሀ. በድንጋይ ላይ ለ. በአለት ላይ

ሐ. በወረቀት ላይ መ. በአሸዋ ላይ

4. በቡጢ የተማታው ልጅ ጓደኛው እግር ላይ የወደቀው ለምንድን ነው?

ሀ. እየሮጠ ሲሄድ ለ. ጓደኛው በቡጢ ስለመታው

ሐ. ይቅርታ ለመጠየቅ መ. ጓደኛውን ለመጣል

5. ጓደኛሞቹ ልብሳቸውን አውልቀው ወደ ወንዝ የገቡት ለምንድን ነው?

ሀ. ውሀ ለመጠጣት ለ. ስለደከማቸው

ሐ. ዋና ስለሚወዱ መ. ልብሳቸውን ለማጠብ

ተግባር 3፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ በመጻፍ መልሱ።

ሀ. ‹‹መንገድ በዝምታ ይረዝማል›› የሚለው ዓረፍተነገር የያዘውን ሀሳብ አብራርታችሁ ግለጹ።

ለ. ‹‹የድካምና የእረፍት ጨዋታ ለየቅል ነው››የተባለበት ምክንያት ምንድን ነው?

ሐ. በቡጢ የተመታው ልጅ አለቱን በባልጩት ሲቀጠቅጥ የነበረው ለምንድን ነው?

ክፍል ሦስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ በ‹‹ሀ›› ረድፍ ለቀረቡት ከምንባቡ የወጡ ቃላትና ሐረጋት ተመሳሳይ ፍቺዎቻቸውን በ‹‹ለ›› ረድፍ ከቀረቡት በመምረጥ እያዛመዳችሁ መልስ ስጡ፡፡

ሀ	ለ
1. ጉልበት	ሀ. ተመለከተ
2. እየተጨዋወቱ	ለ. አቅም
3. አማተረ	ሐ. ጡጫ
4. ብልጭ አለበት	መ. እያወሩ
5. ቡጢ	ሠ. በራበት
6. ባልንጀርነት	ረ. ተናደደ
	ሰ. ወዳጅነት

ተግባር 2፡-

ከዚህ በታች በቀረበው አንቀፅ ውስጥ ያሉትን ባዶ ቦታዎች በቅንፍ ውስጥ በቀረቡት ቃላት ተቃራኒ አሟሉ፡፡

መጥፎ ሰው የጓደኛው_____(ወዳጅ) ስለሆነ፣ ሁልጊዜ የሚመኘው በጓደኛው ላይ_____(በጎ) ማድረግን ነው፡፡ ከዚህም በላይ፣ ጓደኛው ሲሳሳት_____(ለይቅርታ) ይቸኩላል፡፡ በአጠቃላይ የመጥፎ ሰውና የክፉ ሰው ባህሪ_____(ለየቅል) ነው፡፡

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

የአንቀጽ ተዋቃሪ አካላት

አንቀጽ ስለአንድ ሀሳብ ብቻ የሚገልጹ ዓረፍተነገሮች ስብስብ ሲሆን ሁለት ተዋቃሪ አካላት አሉት፡፡ እነሱም ዋና ዓረፍተነገር እና መዘርዝራዊ ዓረፍተነገር ናቸው፡፡

ዋና ዓረፍተነገር፡- በአንቀጹ የሚነሳውን ጉዳይ ጠቅለል አድርጎ የሚያነሳ የአንቀጹ ክፍል ነው፡፡ ይህ የአንቀጽ ክፍል በተጨማሪም ኃይለ ቃል ፣ መሪ ዓረፍተነገር ወይም መንደርደሪያ ዓረፍተነገር በመባል ይታወቃል፡፡

መዘርዝራዊ ዓረፍነገር፡- በመንደርደሪያ ዓረፍተነገሩ የተገለጸውን ሀሳብ የሚያጠናክሩ ወይም የሚያብራሩ ዓረፍተነገሮች ናቸው፡፡

ዋና ዓረፍተነገርንና መዘርዝራዊ ዓረፍተነገርን ለመለየት የሚከተለውን ምሳሌ ተመልከቱ፡፡

አውቶቡሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ፡፡ አንደኛው የሞተሩ ጩኸት፣ ሁለተኛው የመኪናው ጡሩምባ (ክላክስ) ጩኸት፣ ሦስተኛው የአውቶቡሱ የቴፕ መጫወቻ ጩኸት ነበር፡፡ ዱሮ ተሰፋሪዎች ገፋሀኝ፣ ቦታዬን ወሰድክብኝ፣ እግሬን ረገጥከኝ፣ ልጄን ተጫንሻት እያሉ፣ ያሰሙት የነበረው ጩኸት የአውቶቡሶቹ ውስጣዊ ሁኔታ በመሻሻሉ የቀረ ይመስላል፡፡ ስለሆነም፣ በአሁኑ ጉዞዬ ስላልሰማሁት ከቁጥር አላሳገባሁትም፡፡

ከላይ በቀረበው አንቀጽ ‹‹አውቶቡሱ መንገዱን እንደያዘ ሦስት ዓይነት ጩኸት ማሰማት ጀመረ፡፡›› የሚለው ዋና ዓረፍተነገር ሲሆን ቀሪዎቹ ደግሞ መዘርዝራዊ ዓረፍተነገሮች ናቸው፡፡

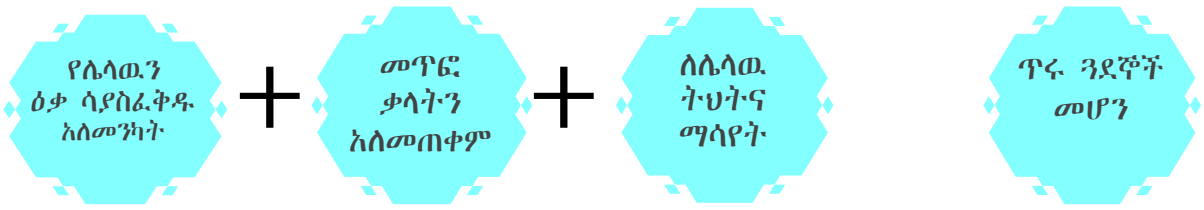
የሚከተለውን አንቀፅ በደብተራችሁ ላይ ከፃፋችሁ በኋላ፣ ከኃይለ ቃሉ ስር በማስመር ለመምህራችሁ አሳዩ፡፡

ከሰው ልጆች ማኅበራዊ ችግሮች አንዱ ወንጀል ነው፡፡ ወንጀል በአንድ ማኅበረሰብ ውስጥ ተቀባይነት የሌለው ተግባር ነው፡፡ ወንጀል የሚሰራ ሰው በማኅበረሰብ ላይ ብቻ ሳይሆን፣ በቤተሰቡ ላይም ከፍተኛ ጉዳት ያደርሳል፡፡ ወንጀለኛ

የሚያስተዳድራቸውን የቤተሰብ አባላት በሚገባ ሊያኖራቸው አይችልም።

ተግባር 2፡-

የሚከተለውን የቢጋር ሠንጠረዥ መሰረት በማድረግ ኃይለ ቃልና መዘርዝር ዐረፍተ ነገሮችን የያዘ አንቀፅ ጽፋችሁ፣ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አንብቡ።



ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

የተጸውዖ ስም እና የወል ስም

የተጸውዖ ስም የሚባለው የአንድ ግለሰብ፣ ቦታ፣ ሀገር፣ ወዘተ. የግል ስያሜ (መጠሪያ) ነው።

ምሳሌ፡- ዳንኤል፣ ሮሪ፣ ኢንጆሲ፣ ማህሌት፣ አንሻ፣ ኢትዮጵያ፣ ሀዋሳ፣ አዲስ አበባ

የወል ስም የሚባለው ተመሳሳይ ግብር ያላቸው ሰዎች ወይም ቡድኖች የጋራ መጠሪያ ነው።

ምሳሌ፡- ሰው፣ በግ፣ ላም፣ ወፍ፣ ተማሪ፣ መምህር፣ ከተማ

ተግባር ፡-

የሚከተለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በማዘጋጀት፣ ቀጥሎ ከ"ሀ" እስከ "ሸ" የተዘረዘሩትን ቃላት በትክክለኛው የስም ምድባቸው ላይ የ‹√› ምልክት በማድረግ መልሱ፡፡

ተ.ቁ	ቃል	የወል ስም	የተጸውዖ ስም
ሀ	አባይ		
ለ	ወንዝ		
ሐ	ጊዳቦ		
መ	ልጅ		
ሠ	ንጉስ		
ረ	ፈረስ		
ሰ	ወርቅነሽ		
ሸ	አለማየሁ		
ቀ	ነብር		
በ	አፍሪካ		
ተ	ናዳሞ		

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል።

ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- አንቀጽን የሚያዋቅሩት ኃይለ ቃልና መዘርዝራዊ ዓረፍነገሮች ናቸው። ኃይለ ቃል የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዝ ዓረፍነገር ሲሆን መዘርዝራዊ ዓረፍነገሮች ደግሞ ኃይለ ቃሉን የሚያብራሩት ዓረፍነገሮች ናቸው።

- ስም በዓረፍነገር ውስጥ በባለቤትነትና በተሳቢነት የሚያገለግል የቃል ክፍል ሲሆን የወል ስም እና የተጸውኦ ስም በሚባሉ የስም አይነቶች ይመደባል።

- የወል ስም ተመሳሳይ ተፈጥሮ ያላቸው ነገሮች በጋራ የሚጠሩበት ስያሜ ሲሆን የተጸውዖ ስም ደግሞ ለአንድ ግለሰብ ወይም ነገር የሚሰጥ የግል መጠሪያ ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. በምንባቡ ውስጥ ባሉት አንቀጾች ውስጥ የሚገኙትን ኃይለ ቃልና መዘርዝራዊ ዓረፍተነገሮች አውጥታችሁ አሳዩ።

2. ቀጥሎ የቀረቡትን ስሞች የወል ስም ወይም የተጸውኦ ስም መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ሀ. በሬ ለ. ተራራ

ሐ. ማክቤል መ. ወንዝ

አማርኛ
(፭) ክፍል

ምዕራፍ ሁለት
ጽዳትና ንጽሕና

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ ተማሪዎች፡-

- የሚነበብላችሁን አዳምጣችሁ ትመልሳላችሁ፡፡
- ሰዎች ንጽሕናቸውን ለመጠበቅ የሚያከናውኗቸውን ተግባራት ትገልጻላችሁ፡፡
- ለክፍል ደረጃው በሚመጥን መልኩ በትክክል ታነባላችሁ፡፡
- መጣኝ ርዕስ በመምረጥ አጭር አንቀጽ ትጽፋላችሁ፡፡
- በአዳዲስ የይዘት ቃላት ላይ ትወያያላችሁ፡፡
- የድምጾችና የምእላዶችን መዋቅር ትገነዘባላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

የአካባቢ ንጽህና

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች የቃል ምላሽ ስጡ፡፡

ሀ. የአካባቢ ንጽሕና ማለት ምን ማለት ነው?

ለ. አንድ አካባቢ ጽዳቱ የሚጠበቀው በማን ይመስላችኋል? እንዴት?

ማስታወሻ
አንድን ምንባብ ስታዳምጡ የሚከተሉትን የማዳመጥ መመሪያዎች ተከትላችሁ ተግብሩ፡፡ ➢ ሙሉ ትኩረታችሁን በምታዳምጡት ነገር ላይ ማድረግ፡፡ ➢ በምታዳምጡት ነገር ላይ ያሉትን ዋና ዋና ሀሳቦች በማስታወሻ መያዝ፡፡ ➢ ዋናውን ሀሳብ ከዝርዝር ሀሳቦች መለየት፡፡ ➢ የሚደመጠውን ነገር አጠቃላይ መልእክት ለመረዳት መሞከር፡፡ ➢ የምንባቡን አቀራረብ የሚያመለክቱ አያያዥ ቃላትን በትኩረት መከታተል፡፡

የማዳመጥ ሒደት፡-

ተግባር፡-

ከዚህ ቀጥሎ መምህራችሁ የሚያነቡላችሁን ታሪክ ማስታወሻ በመያዝ በጥሞና አዳምጡ፡፡

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ዓረፍተነገሮች የያዟቸው ሀሳቦች በምንባቡ መሰረት ትክክል ከሆኑ ‹‹እውነት›› ስህተት ከሆኑ ደግሞ ‹‹ሀሰት›› በማለት በቃል መልሱ፡፡

ሀ. የአካባቢ ንጽሕና ተጠብቋል የሚባለው የመኖሪያ ግቢያችን ንጽሕና ብቻ ሲጠበቅ ነው፡፡

ለ. የአካባቢ ንጽህናን መጠበቅ ለጤናማና ደስተኛ ሕይወት በቂ ነው፡፡

ሐ. የሚበሰብሱና የማይበሰብሱ ደረቅ ቆሻሻዎችን ለይቶ ማስቀመጥ ተገቢ ነው፡፡

መ. መርዛማ ጋዞች አካባቢን ይበክላሉ፡፡

ሠ. የቤት ውስጥ ቆሻሻ የማስወገድ ባህልን ማዳበር ከመንግስት የሚጠበቅ ኃላፊነት ነው፡፡

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ ፡፡

ሀ. አንድ ሰው የማስቲካ ማሸጊያና የፍራፍሬ ልጣጮችን ሲጥል ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ለ. መርዛማ ጋዞች ምን አይነት ጉዳት ሊያመጡ ይችላሉ?

ክፍል ሁለት፡-ንባብ

የግል ንጽሕና አጠባበቅ



ቅድመ ንባብ

ተግባር፡-

ሀ. ከምንባቡ ርዕስ በመነሳት፣ ምንባቡ ስለምን እንደሚገልጽ ገምታችሁ፣ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ለ. የግል ንጽሕናችሁን እንዴት እንደምትጠብቁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

የንባብ ሒደት

ተግባር፡-

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ፣ ጥንድ ጥንድ በመሆን፣ በትክክል፣ በተገቢው ፍጥነት እና አገላለጽ አንብቡ። አንዳችሁ ስታነቡ ሌላኛችሁ በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ ስህተቶችን መዝግቡ።

	የመገምገሚያ መስፈርት	በመጀመሪያ ንባብ	በሁለተኛ ንባብ
ሀ	በስህተት የተነበቡ ፊደላት ብዛት		
ለ	ተነጥለው የተነበቡ ቃላት ብዛት		
ሐ	በንባብ ጊዜ የተደገሙ ቃላት ብዛት		
መ	ተገቢው ረፍት ያልተደረገባቸው ስርዓተ ነጥቦች ብዛት		
	ድምር		

የግል ንጽሕና አጠባበቅ

‹‹አባዬ ልሄድ ነው›› አለች ፀሀይ። ‹‹ወዴት ነው ደብተር ይዘሽ የምትወጪው? አሁን አይደል እንዴ ከትምህርት ቤት የመጣሽው?›› አሏት አባቷ። ‹‹የሣይንስ መምህራችን ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ሰው ጠይቃችሁ ፅፋችሁ እንድትመጡ ስላሉን ጎረቤት ሄጄ ሰው ልጠይቅ ነው›› ብላ ፀሀይ መለሰች።

አባቷም እየሳቁ፣ ‹‹ስለግል ንጽሕና አጠባበቅ ለመጠየቅ ሩቅ መሄድ የለብሽም፤ እኔው ልነግርሽ እችላለሁ። ምክንያቱም የግል ንጽሕናን የመጠበቅን ጥቅም አብዛኛው ሰው አውቆት፣ ሁሉም እንደየአቅሙ በየቤቱ እየተገበረው የሚገኝ ጉዳይ ነው። እንደምታውቂው የኛ ቤተሰብ አባላትም የተቻለንን ያህል የግል ንጽሕናችንን እየጠበቅን እንገኛለን›› አሏት። ‹‹እሽ በል ንገረኝ ልፃፍ›› አለች ፀሀይ።

‹‹ልጄ እንደምታይኝ ዛሬ ስራ በዝቶብኛል፤ ቁጭ ብዬ ቃል በቃል ላስፅፍሽ አልችልም። እናትሽ ከመምጣቷ በፊት ለመክሰስ የሚሆን ነገር ማዘጋጀት አለብኝ። ባይሆን ስራዬን እየሰራሁ ስለግል ንጽህና ዋና ዋና ነገሮችን እንግርሻለሁ፤ አንቺ ማስታወሻ ያዢና በኋላ በደንብ አቀናብረሽ ጻፊው›› አሏት አባቷ። ፀሀይም፣ ‹‹እሺ አባዬ በል ጀምርልኝ›› አለች።



‹‹እየውልሽ ልጄ፣ የግል ንጽህና በእለት ተዕለት ኑሯችን ልንተገብረው የሚገባ የሕይወታችን ዋነኛ ተግባር ነው፡፡ ምክንያቱም፣ የግል ንጽህና መጠበቅ ከብዙ በሽታዎች ለመከላከልና ጤንነትን ለመጠበቅ ይረዳል፡፡ በይበልጥ ደግሞ እጃችን ከሌላው የአካላችን ክፍል ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ስለሚያደርግ

የእጃችንን ንጽህና መጠበቅ በእጅጉ አስፈላጊ ነው፡፡ እንደምታይኝ እኔም ምግባችንን ከማዘጋጀቴ በፊት እጄን በውሀና በሳሙና ሙልጭ አድርጌ እየታጠብኩ ነው›› በማለት ነገራት፡፡

‹‹ቸኮልክብኝ እኮ አባቴ፣ ለምን ቀስ እያልክ አትነግረኝም?›› አለች፡፡

አባቷም፣ ‹‹ልጄ ፀሀይ ልትለማመጂው ከሚገባሽ ነገር አንዱ የማስታወሻ አያያዝን ነው፤ ማስታወሻ የሚያዘው ፈጠን ተብሎና በአጭር በአጭሩ ነው፡፡ ቃል በቃል አይፃፍም፤ ገባሽ ልጄ?››

‹‹እሺ አባቴ፣ እንደዚያ ለማድረግ እሞክራለሁ፤ ቢሆንም አንተም አትፍጠንብኝ›› ስትላቸው አባቷም፣ ‹‹እሺ አንቺም ፈጠን ለማለት ሞክሪ፡፡ ቅድም እንዳልኩሽ፣ የእጃችንን ንጽህና የምንጠብቀው በበርካታ ምክንያቶች ነው፡፡ የዘመናችን አስከፊ ወረርሽኝ የሆነው፣ ኮቪድ-19 ቫይረስ በዋነኝነት የሚተላለፈው በንጽሕና ጉድለት ነው፡፡ በመሆኑም እጅ ቆሻሻ ነገር ሲነካ፣ በሽታ ሊያመጡ በሚችሉ ተህዋስያን ይበከላል፡፡ ስለዚህ ከምግብ በፊትና በኋላ እጃችንን ወዲያውኑ መታጠብ ይገባናል ሌላው አስፈላጊ የሆነውና ማንኛውም ሰው እንደልማድ አድርጎ ሊይዘው የሚገባ ጉዳይ ደግሞ ከተፀዳዱ በኋላ እጅን መታጠብ ነው፡፡ አንድ ሰው ከተፀዳዳ በኋላ ካልታጠበ፣ የአንጀት ተስቦና የተቅማጥ በሽታ ሊያመጡ የሚችሉ ተህዋስያንን እንዲሁም እንደ አሜባና ወስፋት የመሳሰሉትን ትሎች ወደ ሌላ ሰው ሊያስተላልፍ ይችላል፡፡››

‹‹ቆይ አባቴ አሁን ያልከኝን በማስታወሻዬ ላስፍረው›› ብላ፣ ፃፍ ፃፍ ካደረገች በኋላ፣ ‹‹አሁን መቀጠል ትችላለህ›› አለች፡፡

‹‹ሌላው ጉዳይ የፊት ንጽህና ነው፡፡ ፊታችንን ጧት ብቻ ሳይሆን ማታ ማታም መታጠብ ይገባናል፡፡ እንደዚህ ካደረግን የአፍንጫችንና የዓይናችንን ጤንነት ለመጠበቅ እንችላለን፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ ዘወትር ማታ ማታ የእግር መታጠብ

ልምድ ሊኖረን ይገባል። ጫማንም በየጊዜው ማጠብ ወይም ማናፈስ ጠቃሚ ነው። አሁን ያልኩሽን እስክትፅፊ፣ ስራዬን ላቀላጥፍ›› ብለዋት፣ ትኩረታቸውን ወደ ምግብ ዝግጅታቸው አደረጉ።"

‹‹አባቴ ቶሎ ጨርስልኝና ምግቡን እየተጋገዝን እንሰራዋለን፤ በዚያውም ሙያ ታስተምረኛለህ››

‹‹ካልሽ እሺ! ግን ቸኮልክብኝ ምናምን እያልሽ ጊዜዬን እንዳታባክኝብኝ፤ የእናትሽ መምጫዋ እየደረሰ ነው››

‹ቃል ገብቻለሁ። ስለግል ንጽህና ቀረ የምትለውን ንገረኝ››

‹‹የግል ንጽህና ሲባል እነዚህ ብቻ አይደሉም። ፀጉርንና ጥርስንም በንጽህና መጠበቅን ያካትታል። ፀጉራችንን በየጊዜው መታጠብና ከተቻለ በቀን ሁለት ሦስት ጊዜ ማበጠር ጠቃሚ ነው።

‹‹ጥርስ በንጽህና መጠበቅ ካለባቸው የሰውነት ክፍሎቻችን አንዱ ነው። የጥርስ ንጽህናን ባለመጠበቅ የጥርስና የድድ በሽታዎች በቀላሉ ይመጣሉ። በተለይ ስኳርነት ወይም ጣፋጭነት ያላቸው ምግቦች በጥርሶች መሃል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ ይሆናሉ። ይሁንና የጥርስን ንጽህና መጠበቅ አስቸጋሪ ጉዳይ አይደለም። ሁልጊዜ ምግብ ከበላን በኋላ አፋችንን በውሀ በመጉመጥመጥ አፋችን ውስጥ ተለጥፎ የቀረውን ምግብ ማስወገድ እንችላለን። በተጨማሪም ጥርሳችንን በመፋቂያ ወይም በቡርሽ በየቀኑ ማጽዳት ያስፈልጋል። ይህ ድርጊታችን ዘወትር ከሆነ ከማንኛውም ሰው ጋር ስንነጋገር አፋችን መጥፎ ጠረን ስለማይኖረው አናፍርም፤ አንሸማቀቅም። ይሁን እንጂ እዚህ ላይ ማስተዋል ያለብን ጉዳይ አንድ ሰው በተጠቀመበት መፋቂያ ወይም ብሩሽ መጠቀም እንደሌለብን ነው።

በተጨማሪም ስናፀዳ ጥርሳችንን ብቻ እንጂ ድዳችንን ፈፅሞ በብሩሽ መንካት አይገባንም ገባሽ ልጄ?››

‹‹አዎ አባቴ ገብቶኛል፤ ስለልብስ ግን አልነገርከኝም››

‹‹ልክ ነሽ ልጄ፤ የአካል ጽዳት ብቻውን ግማሽ ስራ ነው፡፡ ምክንያቱም የግል ንጽህና የተሟላ የሚሆነው የልብስ ንጽህና አጠባበቅ ሲታከልበት ነው፡፡ ልብስን በንጽህና መያዝ ለጤና እጅግ አስፈላጊ ነው፡፡ የቆሸሸ ልብስ ለተባዮች መራቢያ የተመቸ ነው፡፡ በዚህም ሳቢያ ወረርሽኝን የመሳሰሉ ከባድ የጤና ጠንቆች ሊከሰቱ ይችላሉ፡፡ እነዚህ በሽታዎች ተላላፊ ስለሆኑ በአንድ ሰው ብቻ ተወስነው አይቀሩም፡፡ ችግሩ ከግል ደረጃ አልፎ የሕብረተሰብ ጠንቅ ይሆናል፡፡ የቀንም ሆኑ የሌሊት ልብሶችን በየጊዜው በውሃና በሳሙና ማጠብ ያስፈልጋል፡፡ በተለይም ብርድ ልብስ ፣አንሶላ፣ ፍራሽ የመሳሰሉትን በየጊዜው ፀሐይ ላይ ማስጣት ያስፈልጋል፡፡ ምክንያቱም የፀሐይ ሙቀት ተባዮችንና የበሽታ አምጭ ተህዋስያንን የመግደል አቅም አለው››

አመሰግናለሁ አባቴ፤ ባጠቃላይ የሰውነትንና የልብስን ንጽህና መጠበቅ ከልዩ ልዩ በሽታ ለመከላከል ከመርዳቱም በላይ ፍፁም ንቃትንና መዝናናትን በመስጠት አእምሮን እንደሚያድስ ተረድቻለሁ፡፡ በተጨማሪም እያንዳንዱ ሰው የግል ንጽህናውን የመቆጣጠር ልምድ ሊኖረው እንደሚገባ ተገንዝቤያለሁ፡፡”

(ደበበ ኃ/ጊዮርጊስ፤ 2002፤ የአማርኛ መርጃ መጽሐፍ፤
ገጽ 38 — 40 ለግል ንፅህና ማስተማሪያነት ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት፣ ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልሱ።

1. በምንባቡ መሰረት ከሌላው የአካላችን ክፍል ይበልጥ ከበሽታ አምጪ ተህዋስያን ጋር ግንኙነት ያለው የትኛው ነው?

   ሀ. እግር ለ. እጅ ሐ. ጸጉር መ. ገላ

2. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የግል ንጽሕና ውስጥ የማይካተተው የትኛው ነው?

   ሀ. ፊትን መታጠብ ለ. ጥርስን መቦረሽ

   ሐ. ጸጉርን መታጠብ መ. አካባቢን ማጽዳት

3. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት የጸሐይ ብርሃን ለምን ይጠቅማል?

   ሀ. ሰውነትን ለመገንባት ለ. ለንጽሕና መጠበቂያ

   ሐ. ብርድን ለመከላከል መ. ኃይል ለማግኘት

4. የጸሐይ አባት ‹‹ቁጭ ብየ ቃል በቃል ላስጽፍሽ አልችልም›› ያሏት ለምንድን ነው?

   ሀ. ስራ ስለበዛባቸው ለ. ፍላጎት ስለሌላቸዉ

   ሐ. ሀሳብ ስለሌላቸው መ. ቀስ ብለው ማውራት ስለማይወዱ

5. በጥርሶች መሀል በመቀመጥ ለበሽታ ተህዋስያን መራቢያ በመሆን ከፍተኛ ጉዳት የሚያስከትሉት ምግቦች የትኞቹ ናቸው?

   ሀ. ጣፋጭ ምግቦች ለ. ፍራፍሬ

   ሐ. ጥራጥሬ መ. አትክልት

6. አፋችን መጥፎ ጠረን እንዲኖረው የሚያደርገው ምንድን ነው?

   ሀ. ጥርስን መቦረሽ ለ. ምግብ አለመመገብ

   ሐ. ብዙ ውሀ መጠጣት መ. ጥርሳችንን አለማጽዳት

7. የግል ንጽሕና መጠበቅ ምን ጥቅም አለው?

ሀ. ውፍረት ለመቀነስ
ለ. እድገትን ለማፋጠን
ሐ. በሰዎች ለመወደድ
መ. ጤንነትን ለመጠበቅ

8. ኮቪድ - 19 በዋናነት መተላለፊያ መንገዱ ምንድን ነው?

ሀ. ውሃ አለመጠጣት
ለ. የንጽሕና ጉድለት
ሐ. የምግብ እጥረት
መ. የጸሐይ ብርሃን እጥረት

9. ከመጸዳጃ ቤት ስንመለስ አለመታጠባችን ምን አይነት በሽታ ሊያስከትልብን ይችላል?

ሀ. የአንጀት መታጠፍ
ለ. የአንጀት ተስቦ
መ. የራስ ምታት
መ. ወባ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከምንባቡ ሀሳብ በመነሳት አጭር መልስ ስጡ።

ሀ. የግል ንጽህና መጠበቅ ምን ምን ጠቀሜታዎች እንዳሉት በጥንድ በጥንድ በመሆን ሀሳባችሁን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ለ. የምንባቡን አጠቃላይ ሀሳብ ለመምህራችሁ ግለጹ።

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ለሚከተሉት ቃላት ፍች ከሰጣችሁ በኋላ ፍችዎቻቸውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ሀ. ተስቦ ለ. ወስፋት

ሐ. ተባይ መ. ተህዋስያን

ሠ. አሜባ ረ. ጠንቅ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ በቀረበው ጽሑፍ ውስጥ ለሚገኙት ክፍት ቦታዎች፣ ከአንቀጹ በላይ ከቀረቡት ቃላት በመምረጥ አሟሏቸው።

ሀ. ቢዳረጉ ሐ. ታማኞች

ለ. መሰረት መ. አፍታ ሠ. በማሳሳታቸው

ታማኝነት የመልካም ግንኙነት_____ ነው። ወዳጆች፣ ቤተሰቦች፣ ጎረቤቶችና ድርጅቶች ለተቃና ስራ መተማመንን ይሻሉ። አንዱ ሌላውን ማመን ከቻለ፣ ማንኛውም ነገር ስኬታማ ይሆናል። ሆኖም ታማኝነት በአንድ _____ የምንፈጥረው ሳይሆን ቀስ በቀስ የምናዳብረው ነው። አንዳንድ ሰዎች ፈጥነው ታማኝነትን ያተርፋሉ። አድራጎታቸውና ባህርያቸው በሌሎች ዘንድ እምነትና

ከበሬታን እንዲያተርፉ ይረዷቸዋል። _____ ለደንበኞቻቸው፣ ለጓደኞቻቸውም ሆነ ለልጆቻቸው ቃላቸውን ይጠብቃሉ። የተናገሩትን በተግባር ስለሚፈጽሙት በሌሎች ሰዎች በቀላሉ አመኔታ ያገኛሉ። ለጉዳት _____ እንኳን፣ እውነትን ከመናገር አይቆጠቡም። ስህተት በሚፈፅሙበት ወቅትም ፈጥነው ይቅርታ ይጠይቃሉ። ሌሎችን ከልብ ያዝናሉ። በውይይት ጊዜ የመናገር ተራውን እስኪረከቡ ድረስ ያለመታከት የሌላውን ሀሳብ ያዳምጣሉ። ለሌሎች ልባዊ ምስጋና ያቀርባሉ። የሌሎችን ጥረት በማስተዋል አድናቆት ይለግሳሉ።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ማስታዎሻ

ቢጋር መንደፍ

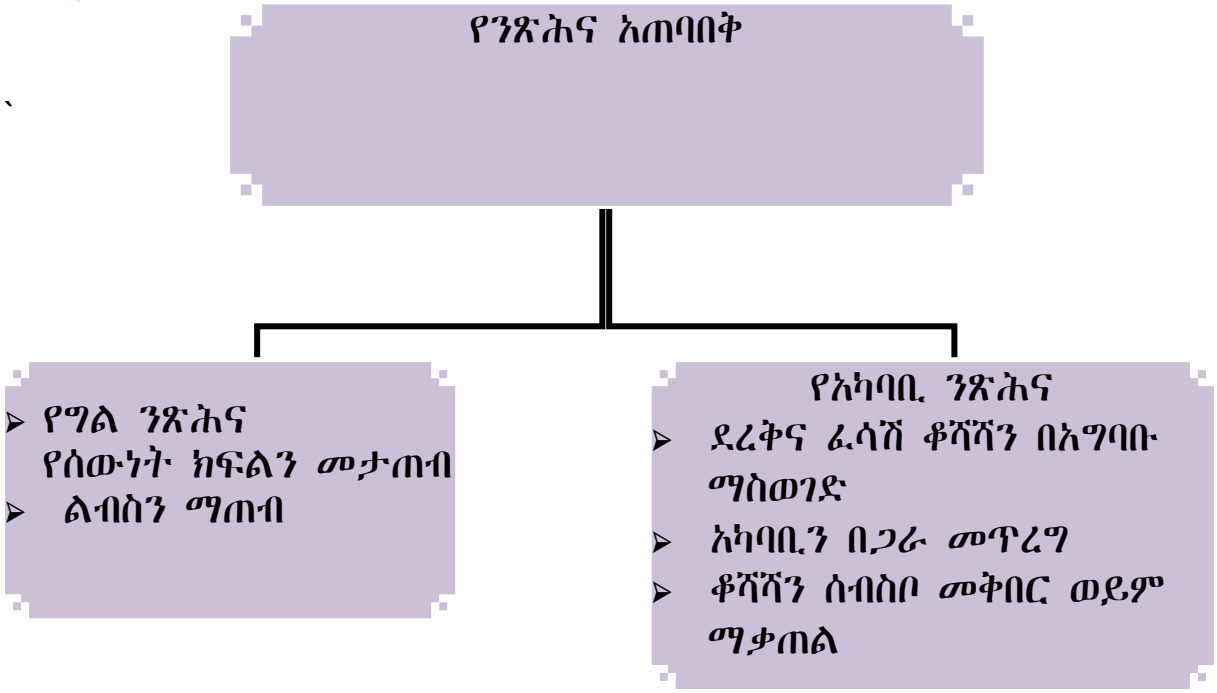
ቢጋር የሚባለው አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት በጽሑፉ ውስጥ መካተት ያለባቸውን ዋናና ዝርዝር ሀሳቦች በንድፍ መልክ የምናቀርብበት ነው።

ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ቢጋር ማዘጋጀት በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት።

ዋና ዋናዎቹ ጠቀሜታዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

- የጽሑፉን ዋና እና ዝርዝር ሀሳቦች ለመለየት፤
- ሀሳቦችን በተገቢው ቅደም ተከተል ለማቅረብ፤
- ከጽሑፉ ርዕሰ ጉዳይ ውጭ የሆኑ ሀሳቦችን ላለማካተት፤
- በጽሑፉ መካተት ያለባቸውን ሀሳቦች እንዳንዘነጋ

ቢጋርን በተለያዩ ቅርጾች ማዘጋጀት የምንችል ሲሆን ቀጥሎ የቀረበው ምሳሌ አንዱ ነው፡



ንጽሕና በሁለት መንገዶች ሊጠበቅ ይችላል። የመጀመሪያው የግል ንጽሕና አጠባበቅ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ የአካባቢ ንጽሕና አጠባበቅ ነው። የግል ንጽሕናን ለመጠበቅ የሰውነት ክፍሎችን (እጅ፣ እግር፣ ጸጉር፣ ፊት፣ ገላ፣ ጥርስ) በሚገባ መታጠብ፣ እንዲሁም ልብስን ማጠብ ያስፈልጋል። የአካባቢን ንጽሕና ለመጠበቅ ደግሞ ደረቅና ፈሳሽ ቆሻሻዎችን በአግባቡ ማስወገድ፣ አካባቢን በጋራ መጥረግና ቆሻሻን ሰብስቦ መቅበር ወይም ማቃጠል ተገቢ ነው።

ተግባር 1፡-

ከሚከተሉት ርዕሶች ውስጥ አንዱን በመምረጥ አንድ አንቀጽ ለመጻፍ የሚያስችል ቢጋር አዘጋጅታሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. የውሃ ጥቅም ለ. የትምህርት ጥቅም ሐ. የንጽሕና ጥቅም

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

ምዕላድ

ምዕላድ የሚባለው ትርጉም ያለውና በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል ነው። ትርጉም ያለው የተባለበት ምክንያት ማንኛውም ምዕላድ ትርጉም አዘል በመሆኑ ነው። በጣም ትንሹ የቋንቋ አካል የተባለበት ምክንያት ደግሞ አንድ ምዕላድ ወደ ሌሎች ትንንሽ ትርጉም አዘል አካላት ሊከፈል ባለመቻሉ ነው።

ምሳሌ፡- በጎች የሚለው ቃል ውስጥ ሁለት ምዕላዶች አሉ። እነሱም፡- /በግ/ እና /-ኦች/ የሚሉት ናቸው።

ቃላት ወደ በምዕላድ ሲከፋፈሉ የቋንቋውን ስርአት ጠብቀው መሆን ይገባቸዋል። ለዚህም በሚከተለው ሰንጠረዥ ውስጥ የቀረበላችሁን ምሳሌዎች አስተውሉ።

ተ.ቁ	የተጣመረው ቃል	የተነጣጠለው ቃል
ሀ	ተማሪዎች	ተማሪ-ዎች
ለ	ቤትሽ	ቤት-ሽ
ሐ	ነጻነት	ነጻ-ነት
መ	ደብዳቤዎች	ደብዳቤ-ዎች
ሠ	ተራራማ	ተራራ-ማ

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ምእላዶች በማጣመር ቃላት መስርቱ።

ምሳሌ፡- በቅሎ-ዎች በቅሎዎች

ሀ. ሚዛን-ህ ሐ. ጆሮ-ው

ለ. ልጅ-ነት መ. ትምህርት-ሽ ሠ. ቆዳ-ው

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ቃላት በትክክለኛው የምእላድ አከፋፈል ነጣጥላችሁ ጻፉ።

ምሳሌ፡- በሬዎች በሬ-ዎች

ሀ. ደብተርህ ለ. አልጋዋ

ሐ. ጨረሰች መ. ቀንጆዎች

ሠ. ሰፊው

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ታሪክን ስታዳምጡ ሀሳቡን ለመረዳት ትችሉ ዘንድ ማስታወሻ መያዝ ይጠበቅባችኋል።
- አንድን ጽሑፍ ከመጻፋችን በፊት ጽሑፋችንን የሚመራን ቢጋር ማዘጋጀት አለብን። ይህም በርካታ ጥቅሞች ሲኖሩት በጽሑፉ ለማስተላለፍ ያሰብነውን ሀሳብ በሚገባ ለማድረስ ያስችለናል።
- አነስተኛው ትርጉም አዘል የቋንቋ ቅንጣት ምዕላድ ሲሆን ራሱን ችሎ ትርጉም ሊኖረውም ላይኖረውም ይችላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. አዳምጦ የመረዳት ችሎታን ለማሳደግ የሚጠቅሙ ተግባራትን ዘርዝሩ።
2. የቢጋር ጥቅሞች ምን ምን እንደሆኑ አብራርታችሁ ግለጹ።
3. የንጽሕና መጓደል በሰዎች ላይ ሊያስከትል የሚችለውን ጉዳት የሚገልጽ አንድ አንቀጽ ጻፉ።
4. የሚከተሉትን ቃላት በምእላዶች ከፋፍላችሁ አመልክቱ።

ሀ. ቤተሰቦቼ　　ለ. ልማዳችን

ሐ. ጤናን　　መ. አስተጣጠብ

አማርኛ

(፭) ክፍል

ምዕራፍ ሰስት
ልማድ

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- አንድን ታሪክ አዳምጣችሁ ትተርካላችሁ፡፡
- ተገቢውን ድምጸት ጠብቃችሁ ጽሑፍን ድምጻችሁን ከፍ አድርጋችሁ ታነባላችሁ፡፡
- የአንቀጽ አይነቶችን ትለያላችሁ፡፡
- ለቃላት ዓውዳ ፍቺ ትሰጣላችሁ፡፡
- በዓረፍተነገር ውስጥ የሚገኙ ተውሳከ ግሶችን ትለያላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

‹‹ቶክ ቤኣ››

ቅድመ ማዳመጥ

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባብ ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን አዳምጣችሁ ለመረዳት ያግዛችሁ ዘንድ ፍቺዎቻቸውን በቃል ግለጹ፡፡

ሀ. መታያ ለ. እንሶስላ ሐ. ብረዛ መ. ቱባ

ተግባር 2፡-

የሚከተለውን ጥያቄ በቃል መልሱ፡፡

በኢትዮጵያ የተለየ የአዲስ ዓመት በዓል አከባበር ታውቃላችሁ? ካወቃችሁ የት አካባቢና በምን ወር እንደሚከበር ግለጹ፡፡

የማዳመጥ ሒደት

ተግባር፡-

መምህራችሁ ‹‹ቶክ ቤኣ›› የሚል ርዕስ ያለው ምንባብ ያነቡላችኋል፡፡ ምንባቡን በጥሞና አዳምጡ፡፡

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ፡፡

1. የዳውሮ ብሔረሰብ ዘመን አቆጣጠር መሰረት ያደረገው ምንን ነው?

ሀ. የዝናብ ወራትን ለ. የጸሐይ ወራትን

ሐ. የጨረቃ ወራትን መ. የበጋ ወራትን

2. በጥንት ጊዜ የ‹‹ቶክ ቤኣ›› ቀናት የሚባሉት የትኛዎቹ ነበሩ?

ሀ. በመስከረም ወር መጨረሻ

ለ. በመስከረም ወር መጀመሪያ

ሐ. ከመስከረም ወር መጨረሻ እስከ ጥቅምት ወር መጀመሪያ

መ. ከነሀሴ መጨረሻ እስከ መስከረም ጨረቃ መታያ

3. በዳውሮ ብሔረሰብ ዘመን መለወጫ በዓል ላይ ሰፈር ለሰፈር በመዞር ገንዘብ የሚለምኑት እነማን ናቸው?

ሀ. ልጃገረዶች ለ. ወጣት ወንዶች

ሐ. ያገቡ ሴቶች መ. አዛውንቶች

4. የዳውሮ ብሔረሰብ በዘመን መለወጫ ዋዜማ ሁሉም ሰው ጠግቦ መብላት እንዳለበት የሚያኑት ለምንድን ነው?

ሀ. ዓመቱን ሙሉ ጥጋብ እንደሚሆን ስለሚታመን

ለ. በብዛት ድግስ ስለሚዘጋጅ

ሐ. ከተለያዩ አካባቢዎች እንግዶች ስለሚመጡ

መ. በሞት የተለዩ ሰዎችን ለማሰብ

5. በአሁኑ ጊዜ የ‹‹ቶክ ቤኣ›› ቀናት የሚባሉት በምን ወር ላይ ይገኛሉ?

ሀ. በመስከረም መጨረሻ ለ. በጳጉሜ መጨረሻ

ሐ. በጥቅምት መጀመሪያ መ. በነሀሴ መጨረሻ

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት በቃል መልስ ስጡ፡፡

ሀ. ያዳመጣችሁት ምንባብ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ፡፡

ለ. በአካባቢያችሁ በሚከበረው የሲዳማ ብሄር የዘመን መለወጫ የሬቼ ጫምባላላ በዓል ላይ ምን ምን ተግባራት እንደሚከናወኑ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ፡፡

ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ ትላልቅ ሰዎችን በመጠየቅ በአንድ አካባቢ ስለሚከበር ባህላዊ የበዓል አከባበር ማስታዎሻ ይዛችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል አቅርቡ፡፡

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

‹‹ዳጉ››

ቅድመ ንባብ

ተግባር፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከአሁን በፊት ከምታውቋቸው ነገሮች በመነሳት በቃል መልሱ፡፡

ሀ. ስለባህላዊ መረጃ ልውውጥ የምታውቁትን ለመምህራችሁ ግለጹ፡፡

ለ. ሀሰተኛ መረጃ መናገር ወይም መቀበል ምን ጉዳት አለው?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር፡-

ቀጥሎ የቀረበውን ምንባብ ጥንድ ጥንድ በመሆን ድምጻችሁን እያሰማችሁ አንብቡ፡፡



ዳጉ

አቶ ሀሰን ዓሊ ሀዋሳ ከተማ አሊቶ በሚባል መንደር የሚኖሩ የአፋር ብሔረሰብ ተወላጅ ናቸው። ዳጉ ስለሚባለው የአፋር ብሄረሰብ አንድ ልማዳዊ ድርጊት ለትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ ለማብራራት ንግስት ፋራ በሚባል ትምህርት ቤት አዳራሽ ተገኝተዋል። ከተማሪዎች ለቀረቡላቸው ጥያቄዎችም የሚከተሉትን ምላሾች ሰጥተዋል።

መምህርት ዘውዴ፡- " በቅድሚያ እንኳን ወደ ትምህርት ቤታችን በሰላም መጡ። በመቀጠልም ስለአፋሮች ባህል ሊያስረዱን ፈቃደኛ ስለሆኑ በትምህርት ቤቱ ማኅበረሰብ ስም አመሰግናለሁ። ተማሪዎች ከአሁኑ ሰዓት ጀምሮ ዳጉን በተመለከት ለአቶ ሀሰን ዓሊ ጥያቄዎቻችሁን ማቅረብ ትችላላችሁ።" በማለት ስርዓቱን አስጀመሩት።

ተማሪ ፍቃዱ፡- " ዳጉ ምን ዓይነት ባህል ነው?" በማለት ጠየቀ።

አቶ ሀሰን ፡- " ዳጉ በአፋር ብሄረሰብ ውስጥ ህብረተሰቡ መረጃ ለመለዋወጥ የሚጠቀምበት ዘዴ ነው። መረጃ ልውውጡ ከአንዱ ሰው ወደ ሌላው ሰው በቃል የሚተላለፍ ነው። አንድ ወይም ከዚያ በላይ ሰዎች ሲገናኙ፣ ሰላምታ ከተለዋወጡ በኋላ የመረጃ ልውውጥ ያደርጋሉ። አንደኛው ወገን በመንገድ ላይ፣ በቤት ውስጥ፣ ከቤት ውጪ ወዘተ. የተመለከተውንና የሰማውን በሙሉ ይናገራል። አንድም ሳያስቀር፣ ውሸት ሳይጨምር ያወራል። ሌላው ቀርቶ አሁን በቴሌቪዥንና በሬድዮ የሠማውንና ያየውን ላላየውና ላልሰማው ሰው ያወራል" አሉ።

ተማሪ ሜሮን፡-" ዳጉ የሚካሄደው እንዴት ነው?" ብሎ ጠየቀች።

አቶ ሀሰን፡-" ዳጉ የሚከናወነው በመንገድ ላይ በተገናኙ ሰዎች መካከል ነው። አጭር መረጃ ለመለዋወጥ ከሆነ ከሰላምታ በኋላ ቆም ብለው ይጨዋወታሉ። በዚህ ጊዜ ከቤት ውጭ ከሆነ ቁጢጥ ብለው፣ በቤት ውስጥ ከሆነ ደግሞ ምንጣፍ ላይ አረፍ ብለው ዳጉ ያደርጋሉ" በማለት ገለፁ።

ተማሪ ጀሚላ፡- "አፋሮች በዳጉ የሚለዋወጡትን መረጃ ትክክለኛነት እንዴት ያረጋግጣሉ?" የሚል ጥያቄ ሰነዘረች።

አቶ ሀሰን፡- "የአፋር ሰዎች ዳጉ ሲያደርጉ፣ ውሸት የሚጨምር ሰው የለም ውሸት መናገር እጅጉን በጣም የተከለከለ ነው፡፡ ምክንያቱም፣ የሀሰት መረጃ የሌሎችን ሰዎች ስም ሊያጎድፍና ጉዳት ሊያደርስ እንደሚችል የአፋር ሰው ከልጅነቱ ጀምሮ እያወቀ ነው የሚያድገው፡፡ አንደኛው ወገን ተሳስቶ እንኳ ሀሰት ቢናገር፣ አነጋገሩ ይታወቅበታል፡፡ ከዚህም በላይ ማኅበራዊ ክብሩን ያጣል፡፡

ስለዚህ በዳጉ መጀመሪያወኑ የሀሰት መረጃ የሚያሰራጭ የለም" ብለው መልስ ሰጡ፡፡

ተማሪ ማሳንቱ፡-" አፋሮች በዳጉ መረጃ ሲለዋወጡ የሚደማመጡት እንዴት ነው?" አለችና ጠየቀች፡፡

አቶ ሀሰን፡- " የመረጃ ልውውጡ የሚካሄደው በሁለት ወገን ነው፡፡ ይሁን እንጂ፣ በዳጉ ስነ ስርዓት መሰረት አንዱ ወገን ተናግሮ ሳይጨርስ፣ አቋርጦ መናገር የተከለከለ ነው፡፡ የዳጉ ስነ ስርዓት ጥሬ መረጃዎችን ተራ በተራ በመቀባበል ላይ የተመሰረተ ስለሆነ፣ አፋሮች በጣም እየተደማመጡ ነው መረጃ የሚለዋወጡት" በማለት ለተማሪዎቹ መልስ ሰጡ፡፡

ተማሪ ደረጀ፡- " ዳጉ ለአፋሮች ያለው ጠቀሜታ ምንድን ነው?" ብሎ ጠየቀ፡፡

አቶ ሀሰን፡- " የአፋር ህዝብ በአብዛኛው ከብት በማርባትና ከቦታ ቦታ በመንቀሳቀስ የሚኖር ነው፡፡ የህብረተሰቡ አኗኗር ከግጦሽ መሬትና ውሀ ወይም ዝናብ ጋር የተያያዘ ነው፡፡ በመሆኑም፣ በዳጉ ስነ ስርዓት አንዱ ግለሰብ ከየት ተነስቶ፣ የት እንደሚደርስ፣ ለምን እንደሚንቀሳቀስ ለሌላው ይገልጻል፡፡ በጉዞው ወቅት ያጋጠሙትን መልካምና መጥፎ ሁኔታዎች፣ አሁን ወደየት እንደሚሄድበት አብራርቶ ይገልጻል" አሉና አያይዘውም፣ "የዳጉ መረጃ ልውውጥ ስርዓት ከግል ምስጢር ውጭ ማንኛውንም መረጃ ለመለዋወጥ ያስችላል፡፡

ከመንግስት ሚዲያ የሚሰራጩ መረጃዎች በፍጥነት በህዝቡ ውስጥ ይሰራጫል በፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ጉዳዮች ዙሪያ የሚያጠነጥኑ ወቅታዊ መረጃዎች በቀላሉ ለህዝቡ የሚዳረሱት በዳጉ አማካኝነት ነው፡፡ ስለወረርሽኞች፣

ግጭቶች፣ የዝርፊያዎችና ስርቆት ወንጀሎች ወዘተ. ህዝቡ መረጃ የሚያገኘው በዳጉ ነው። ሌላው ቢቀር ስለግለሰቦች ጉዳይ ሳይቀር መረጃ የሚገኘው በዳጉ ነው" ብለው አስረዱ።

መምህር ዘሪሁን፡-" ስለዳጉ ተማሪዎቻችን ላቀረቧቸው ጥያቄዎች በሙሉ ተገቢ ምላሽ ስለሰጡልን አቶ ሀሰንን በድጋሜ አመሰግናለሁ።

በአጠቃላይ ዳጉ የአፋር ህዝብ የመረጃ ማዕከል መሆኑን፣ በእውነት ላይ ተመስርቶ የሚካሄድ መሆኑን ከዚህም በላይ የብሄረሰቡ የሰላምና መረጋጋት ማረጋገጫ ዋነኛ መሳሪያ ስለመሆኑ ተማሪዎች ግንዛቤ ጨብጠዋል የሚል እምነት አለኝ፤ አይደለም እንዴ ተማሪዎች?" በማለት ወደ ተማሪዎቹ ሲመለከቱ፣ አዳራሹ በጭብጨባ ተናወጠ።

(ምንጭ፡- የኢትዮጵያ ብሔራዊ የባህል ማዕከል፣ 2006፣ የአፋር ባህላዊ እሴቶች፣ መጠነኛ መሻሻል ተደርጎበት የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ መልሱ።

1. በምባቡ ሀሳብ መሰረት የዳጉ ማበራዊ ጥቅም ምንድን ነው?

ሀ. መረጃን መለዋወጥ　　ለ. የገበያ ስነ ስርዓት ማከናወን

ሐ. ትምህርት መስጠት　　መ. ምስጢርን ለመደበቅ

2. አፋሮች አጭር መረጃ የሚለዋወጡት እንዴት ነው?

ሀ. መንገድ ላይ እየተንቀሳቀሱ　　ለ. በትምህርት ቤት ግቢ ውስጥ

ሐ. በለቅሶ ስነ ስርዓት ላይ　　መ. ከሰላምታ በኋላ ቆም ብለው

3. አፋሮች ረጅም መረጃን የሚለዋወጡት በምን ሁኔታ ነው?

ሀ. ቁጭ ብለው ለ. በሬድዮ

ሐ. በቴሌቭዥን መ. በደብዳቤ

4. በዳኑ የሀሰት መረጃ የተናገረ ሰው ምን ይደርስበታል?

ሀ. ከሀገር እንዲወጣ ይደረጋል ለ. ማህበራዊ ክብሩን ያጣል

ሐ. ማረሚያ ቤት ይገባል መ. የገንዘብ ቅጣት ይጣልበታል

5. የዳኑ የመረጃ ልውውጥ የሚደረገው በስንት ወገኖች መካከል ነው?

ሀ. በሁለት ለ. በሶስት ሐ. በአራት መ. በአምስት

ተግባር 2.

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. አቶ ሀሰን በሚኖሩበት አካባቢ ለማህበረሰቡ ያላቸው ኃላፊነት ምን ይመስላችኋል?

ለ. አንድ ሰው መረጃ ሲነግራችሁ እውነትነቱን የምታረጋግጡት በምን መንገድ ነው?

ሐ. በአካባቢያችሁ የሚገኙ የዕድር መረዳጃ ማህበራት መልእክታቸውን የማስተላለፍ ባህላቸው ምን ይመስላል?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የሚገኘው ሚኒሚዲያ ክበብ ምን ምን መረጃዎችን ያቀርብላችኋል?

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ቃላት በምሳሌው መሰረት በምንባቡ ውስጥ ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ ጻፉ።

ምሳሌ፡- መባቻ - መጀመሪያ

ሀ. ስርዓቱን ለ. ለመለዋወጥ ሐ. ቁጢጥ

መ. ሊያጎድፍ ሠ. የሚጨምር ረ. ግጦሽ ሰ. የሚያጠነጥኑ

ተግባር 2፡-

በሚከተሉት ዓረፍተነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት ያላቸውን ዓውዳዊ ፍቺ በምሳሌው መሰረት በጽሑፍ ግለጹ።

ምሳሌ፡-

ሰላምን ለማረጋገጥ ከልብ መጣር ያስፈልጋል።

ከልብ - ከውስጥ/የምር

ሀ. በኢትዮጵያ ውስጥ በስፋት የሚከበሩ በዓሎች አሉ።

ለ. የወንድሜ ልጅ የቤት ስራዋን ከሰራች በኋላ መራገጥ ትወዳለች።

ሐ. ለሀገር እድገት ጠንካራ የስራ ባህል ሊኖር ይገባል።

መ. የችግር ቀን ፈተና ቶሎ አያልፍም።

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1፡-

ከዚህ በታች የቀረቡት አንቀጾች እያንዳንዳቸው በየትኛው የአንቀጽ አጻጻፍ ስልት እንደተጻፉ ግለጹ፡፡

ሀ. አንድ ቀን አጎቴ ከብት ከሚያግድበት ሜዳ ቁጭ ብሎ ዋሽንት ይጫወታል አጎቴ ደግሞ ጥሎበት ዋሽንት ሲነፋ አይኑን ጨፍኖ ነው፡፡ አንደልማዱ አንድ ቀን ዛፍ ስር ቁጭ ብሎና አይኑን ጨፈን አድርጎ ዋሽንቱን ሲነፋ ቆይቶ አረፍ ሲል ጎኑ አንድ ነገር ነካ ነካ... ቧጠጥ ቧጠጥ አደረገው ዞር ብሎ ሲመለከት አህያ የሚያህል ነብር እንደ ደህና ወዳጅ አጠገቡ ጋደም ብሎ ተመለከተ፡፡ ነብሩ በአጎቴ ዋሽንት አነፋፍ እንደተመሰጠ አጎቴ ተረዳ፤ በዚህም ተደስቶ በየቀኑ ነብሩን ባገኘበት ሜዳ እየሄደ ዋሽንቱን መንፋቱን ቀጠለበት፡፡ ነብሩም የአጎቴን መምጫ ሰአት እየጠበቀ በአጎቴ ዋሽንት መመሰጡን ቀጠለ፡፡ ይህ የአጎቴና የነብሩ ወዳጅነት በየቀኑ እያደገ፣ እያደገ፣ እያደገ... መጥቶ በጊዜ ሂደት የሚዋደዱ ጓደኛሞች ሆኑ፡፡

(አሌክስ አብርሃም፣ 2011፤ ዙቤይዳ ፣ ገጽ 158 መጠነኛ ለውጥ ተደርጎበት የተወሰደ፡፡)

ለ. የሲዳማ ብሔራዊ ክልል መንግስት ከምንኖርባት ምድር በፈጣሪ ልዩጸጋ ከታደሉት ምርጥ አካባቢዎች አንዱ ነው፡፡ ክልሉ ወደ 19 የሚሆኑ ወረዳዎችና ሁለት ከተማ አስተዳደሮችን ያቀፈ ሲሆን በውስጡም ልዩ ልዩ የተፈጥሮ መስህቦች አሉት፡፡ ከዚህም አንዱ የሀዋሳ ሀይቅ፣ ፍል ውሀዎች፣ ትላልቅ ወንዞች፣ ፏፏቴዎች፣ አዕዋፋት አና አራዊቶች ናቸው፡፡

ይህ ክልል ባሉት ደኖችነና የተፈጠጥረሮ መሰስሀህበቦቸች በአይነታቸው የተለያዩና በቁጥር በርከት ያሉ የዱር እንስሳት፣እንዲሁም በዓለም ብርቅዬ የሆኑ የአእዋፍ ዝርያዎችንም አቅፎ ይገኛል፡፡

ምንጭ፡ የሲዳማ ብሄር ታሪክና ባህል 2003ዓ.ም ለማስተማር በመሚመች መልኩ ተሻሽሎ የተወሰደ፡፡

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ከቀረቡት ርእሰ ጉዳዮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ፣ ስለባህል የሚያወሳ አንድ በተራኪ ስልት ወይም በገላጭ ስልት የተስፋፋ አንቀጽ በአጫጭር ዓረፍተ ነገሮች ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. አውድ ዓመት ለ. ባህላችን ሐ. ጎጂ ልማዳዊ ድርጊት

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

ተውሳከ ግስ

በግእዝ ‹‹ተውሳክ›› ማለት ጭማሪ ማለት ሲሆን፣ በዚህም መሰረት ‹‹ተውሳከ ግስ›› ማለት የግስ ጭማሪ ማለት ነው። ተውሳከ ግሶች ከግስ ጋር እየገቡ በግሱ የሚገለጸው ድርጊት የት፣ መቼ፣ ለምን፣ በምን ሁኔታ እንደተፈጸመ ይገልጻሉ።

ምሳሌ፡- ክፉኛ፣ ቶሎ፣ ለምን፣ መቼ፣ እዚህ

ልጁ ክፉኛ ወደቀ።

ከትምህርት ቤት ቶሎ ተመለሰ።

ተግባር 1፡-

በሚከተሉት ዓረፍተነገሮች ውስጥ ተውሳከ ግስ የሆኑትን ቃላት ለይታችሁ ጻፉ።

ምሳሌ፡- ልጁ ክፉኛ ታሟል። በዚህ ዓረፍተነገር ተውሳከ ግስ የሆነው ቃል ‹‹ክፉኛ›› የሚለው ነው።

ሀ. ካሳ ነገ ይመጣል። መ. ታታሪዋ ተማሪ ዘወትር ታጠናለች።

ለ. አስቴር ወዲያው ሄደች። ሠ. መጽሐፉ እዚህ አለ።

ሐ. ሰብለ በፍጥነት ተመለሰች።

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ተውሳከ ግሶች በመጠቀም ዓረፍተነገር መስርቱ፡፡

ምሳሌ፡-

ጧት

ዳንኤል ጠዋት ተመለሰ፡፡

ሀ. ትናንትና ለ. ቅድም ሠ. ማታ

ሐ. ቶሎ መ. ዘንድሮ ረ. ጥንት

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምርችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መተረክን፤
- በማንበብ ክፍል ምንባብን ደምጽ በማሰማት በተገቢው ድምጸት ማንበብን፤
- በቃላት ክፍል ቃላት በዓረፍተነገሮች ውስጥ የተለያዩ ዓውዳዊ ፍቺዎች ሊኖሯቸው እንሚችሉ ተምራችኋል።
- በመጻፍ ክፍል የአንቀጽ አይነቶች ስለሆኑት ተራኪ አንቀጽ እና ገላጭ አንቀጽ ተምራችኋል። በዚህም ተራኪ አንቀጽ ድርጊቶችንና ሁነቶችን የሚተርክ እንደሆነና ገላጭ አንቀጽ ደግሞ ስለአንድ ነገር ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ የሚገልጽ አንቀጽ እንደሆነ ተገንዝባችኋል።
- በሰዋስው ክፍል ከቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ የሆነውንና ግስን ከጊዜ፣ ከቦታ፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግለውን ተውሳከ ግስ በተመለከተ ተምራችኋል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. የተለያዩ ተውሳከ ግሶችን በመሰብሰብ ያሏቸውን አገልግሎቶች ዓረፍተነገሮችን በመመስረት አመልክቱ።
2. በፈለጋችሁት ርእሰ ጉዳይ አንድ ተራኪ አንቀፅ እና አንድ ገላጭ አንቀፅ በመጻፍ ለመምህራችሁ አሳዩ።
3. ለቃላት ዓውዳዊ ፍች መስጠትን የሚያመለክቱ ዓ/ነገሮችን መስርቱ።

አማርኛ
(፭) ክፍል

ምዕራፍ አራት
የትራፊክ ደህንነት

ከምዕራፉ የሚጠበቁ ውጤቶች፡

ከዚህ ምዕራፍ ትምህርት በኋላ ተማሪዎች፡-

- ምልልስ አዳምጣችሁ አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ፡፡
- የተለያዩ የማዳመጥ ስልቶችን ተጠቅማችሁ ለተነበበላችሁ ጽሑፍ ትርጉም ትሰጣላችሁ፡፡
- ማህበራዊ አገላለጾችን ትገልጻላችሁ፡፡
- አንቀጽ አንብባችሁ ጭብጡንና አስፈላጊነቱን ትገልጻላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ዋናው መኖር

ቅድመ ማዳመጥ፡-

ተግባር፡-

መምህራችሁ የተቀረጸ ድምጽ ያሰሟችኋል። ድምጹን ከማዳመጣችሁ በፊት ለሚከተሉት ጥያቄዎች በጥንድ በጥንድ ሆናችሁ በመወያየት በቃል መልስ ስጡ፡

ሀ. የትራፊክ ደህንነት የሚለው አገላለጽ ምንን የሚያመለክት ነው?

ለ. የትራፊክ ደህንነትን ማስጠበቅ የማን ኃላፊነት ይመስላችኋል?

የማዳመጥ ሒደት፡-

ተግባር፡-

ቀጥሎ መምህራችሁ በድምጽ የተቀረጸ ምንባብ ያሰሟችኋል። የተከፈተላችሁን ምንባብ በጥሞና አዳምጡ።

አዳምጦ መረዳት

ተግባር 1፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ፣ በቃል መልሱ።

1. የእግር መንገደኛውን ሰውዬ ለአደጋ የዳረገው ምንድን ነው?

ሀ. ባልተፈቀደ ቦታ መንገድ በማቋረጡ

ለ. አሽከርካሪው በፍጥነት ሲያሽከረክር ስለነበረ

ሐ. ታክሲው ብዙ ተሳፋሪዎችን ይዞ ስለነበረ

መ. በእግሩ በመጓዙ

2. መነን ጓደኛዋ ዳንሲታን ለማረጋጋት ምን አደረገች?

ሀ. ቤተሰቦቿን ጠርታ እንዲያረጋጓት አደረገች

ለ. ከጓደኞቿ ጋር ተነጋግራ ወደ ቤቷ ወሰደቻት

ሐ. እንድትረጋጋ መከረቻት

መ. እረፍት እንድትወስድ አደረገቻት

3. በየመገናኛ ብዙኃኑና በየቤቱ ስለትራፊክ ደህንነት በስፋት መወራቱ ለውጥ ያላመጣው ለምንድን ነው?

ሀ. ብዙ ሰዎች መገናኛ ብዙኃንን ስለማይከታተሉ

ለ. በመገናኛ ብዙኃን የሚሰጠው ሽፋን አነስተኛ በመሆኑ

ሐ. ሰዎች የአመለካከት ለውጥ ባለማምጣታቸው

መ. የትራፊክ ደህንነት ባለሙያዎች ስራቸውን በአግባቡ ስለማይሰሩ

4. እንድሪስ፣ አሊቶና ዳንሲታ ሲናገሩ በጥሞና ሲያዳምጥ ቆይቶ፣ የራሱን ሀሳብ ማቅረቡ ምን ያስተምራል?

ሀ. የሌሎችን ሀሳብ መቃወም ተገቢ አለመሆኑን

ለ. ተራን ጠብቆ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ሐ. መጨረሻ መናገር እንደሚገባ

መ. ሳያስፈቅዱ መናገር ተገቢ እንደሆነ

ተግባር 2፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ያደመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ፡፡

ሀ. ዳንሲታ ወደቤቷ በታክሲ የምትመለስ ይመስላችኋል? ለምን?

ለ. የቆመ መኪና ከለላ በማድረግ መንገድ የሚያቋርጥ ሰው ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ሐ. ተማሪዎች በጥናት ጊዜያቸው ከትምህርት በተጨማሪ በምን በምን ጉዳዮች ዙሪያ ሊወያዩ ይችላሉ?

መ. በትምህርት ቤታችሁ የትራፊክ ደህንነት ክበብ አባላትን በማነጋገር ስለትራፊክ አደጋ የሚሰጧችሁን ማብራሪያ በክፍል ውስጥ በቃል አቅርቡ።

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

የትራፊክ አደጋ

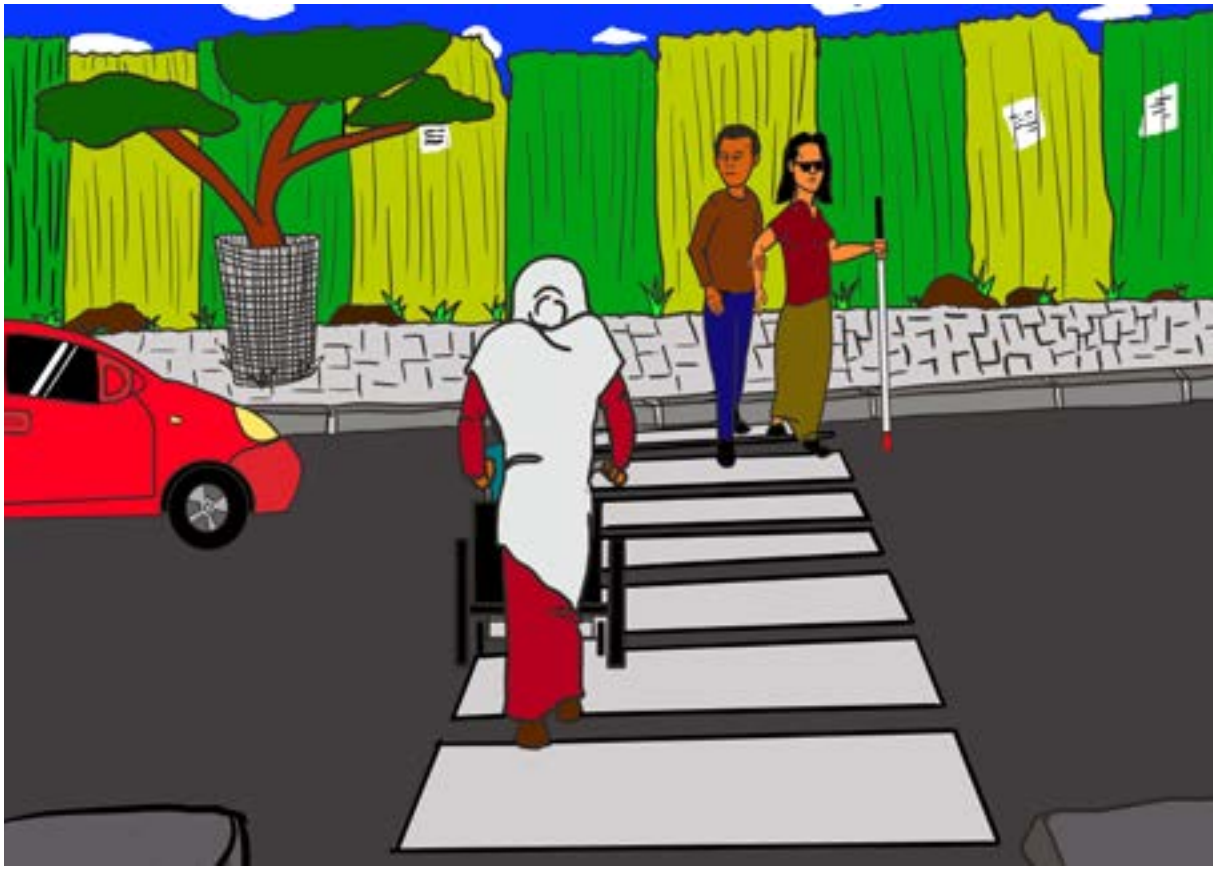
ቅድመ ንባብ፡-

ተግባር፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል መልስ ስጡ።

ሀ. በአካባቢያችሁ የትራፊክ አደጋ ተፈጥሮ ያውቃል? ከተፈጠረ አደጋው ምን ጉዳት እንዳደረሰ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለጹ።

ለ. ከምንባቡ ርዕስ እና ከታች ከቀረበው ስዕል በመነሳት ምንባቡ ስለምን ጉዳይ እንደሚያወሳ ግለጹ።



የትራፊክ አደጋ

ዓለምን ስጋት ላይ ከጣሉ አበይት አጀንዳዎች አንዱ የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ነው። በዓማችን በመንገድ ትራፊክ አደጋ ምክንያት በየ24 ሴኮንድ የአንድ ሰው ሕይወት ያልፋል። በየዓመቱ ከ1.3 ሚሊዮን በላይ ሰዎች ሕይወታቸውን ያጣሉ። ወደ 50 ሚሊዮን የሚጠጉ በአደጋው ምክንያት አካል ጉዳተኛ ይሆናሉ። አደጋው እያጠቃ የሚገኘው ከ5 እስከ 29 ዓመት የእድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ የማህበረሰብ ክፍሎችን መሆኑን የዓለም ጤና ድርጅት መረጃ ያመለክታል።ለምሳሌ ያህል በ

1,926 ከባድ የአካል ጉዳት እና 1,143 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ተመዝግበዋል። እንዲሁም በ2012 ዓ.ም 448 የሞት፣ 1,873 ከባድ የአካል ጉዳት እና 938 ቀላል የአካል ጉዳት አደጋዎች ደርሰዋል።

በሌላ በኩል የ2013 ዓ.ም የ9 ወሩን የአደጋ ሁኔታ ብንመለከት 287 የሞት አደጋዎች ሲመዘገቡ 1,343 ከባድ የአካል ጉዳት እና 757 ቀላል የአካል ጉዳቶች ተመዝግበዋል። በ9 ወሩ 21,234 የንብረት ጉዳቶች ተከስተዋል።

ጊዜና ቦታ እድሜና ጾታ ሳይለይ ዘወትር የሰው ልጆችን ሕይወት እየቀጠፈ እና አካል እያጎደለ የሚገኘውን የመንገድ ላይ የትራፊክ አደጋ ለመከላከልና ለመቀነስ ዘርፈ ብዙ ስራዎች በባለድርሻ አካላት እየተሰሩ ይገኛሉ። ይሁን እንጂ ይህንን ስራ ህብረተሰቡ ካልደገፈው አደጋው ይቀንሳል ተብሎ አይጠበቅም።

በከተሞች አካባቢ ያለው የአሽከርካሪዎችና የእግረኞች የመንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ አለመሆን፣ ለአደጋው መባባስ እንደ ምክንያት ሊታይ ይችላል አሁን አሁን በብዙዎች ዘንድ እንደሚገለጸው የአንዳንድ አሽከርካሪዎች ባህሪ አስቸጋሪ መሆንና የእግረኞች ቸልተኝነት ብዙ መስዋዕትነትን እያስከፈለ ይገኛል።

(አዲስ ፖሊስ መጽሔት ቁጥር 10፣ ሰኔ 2013፣ ገጽ 8፤ በመጠኑ ተሻሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት እውነት ወይም ሀሰት በማለት በቃል መልሱ፡፡

1. የመንገድ ትራፊክ አደጋ እያጠቃ የሚገኘው ከ30 ዓመት በላይ ያሉ የሕብረተሰብ ክፍሎችን ነው፡፡
2. በአዲስ አበባ በ2011 ዓ.ም በትራፊክ አደጋ የተመዘገበው የሞት አደጋ ከ2012 ዓ.ም የበለጠ ነው፡፡
3. በ2012 ዓ.ም የተመዘገበው ከባድ የአካል ጉዳት በ2011 ዓ.ም ከተመዘገበው ያነሰ ነው፡፡
4. በከተሞች አካባቢ ለትራፊክ አደጋ መባባስ ዋነኛው ምክንያት የአሽከርካሪዎችና የእግረኞች መንገድ አጠቃቀም የተስተካከለ መሆኑ ነው፡፡
5. የትራፊክ አደጋን ለመቀነስ የሕብረተሰቡ ድጋፍ አስፈላጊነቱ አናሳ ነው፡፡

ተግባር 2፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች አጭር መልስ ስጡ፡፡

ሀ. አንድ አይነ ስውር ልጅ ለእግረኛ ባልተፈቀደ መንገድ ሲያቋርጥ ብትመለከቱ ምን ታደርጋላችሁ?

ለ. ያነበባችሁትን ምንባብ ዋና ሀሳብ አሳጥራችሁ በጽሑፍ ግለጹ፡፡

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ተግባር 1፡-

የሚከተሉት ቃላት ያላቸውን ፍቺ ከመዘገበ ቃላት ፈልጋችሁ በመጻፍ ፍቺቻውን የሚያመለክቱ ዓረፍተ ነገሮች ስሩባቸው።

ምሳሌ፡-

ብርታት - ጥንካሬ

የተመጣጠነ ምግብ መመገብ ለአካል ጥንካሬ ይጠቅማል።

ሀ. ስጋት ለ. መስዋዕትነት ሠ. አሉታዊ

ሐ. መቅጠፍ መ. ዘርፈ ብዙ ረ. አጸፋ

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

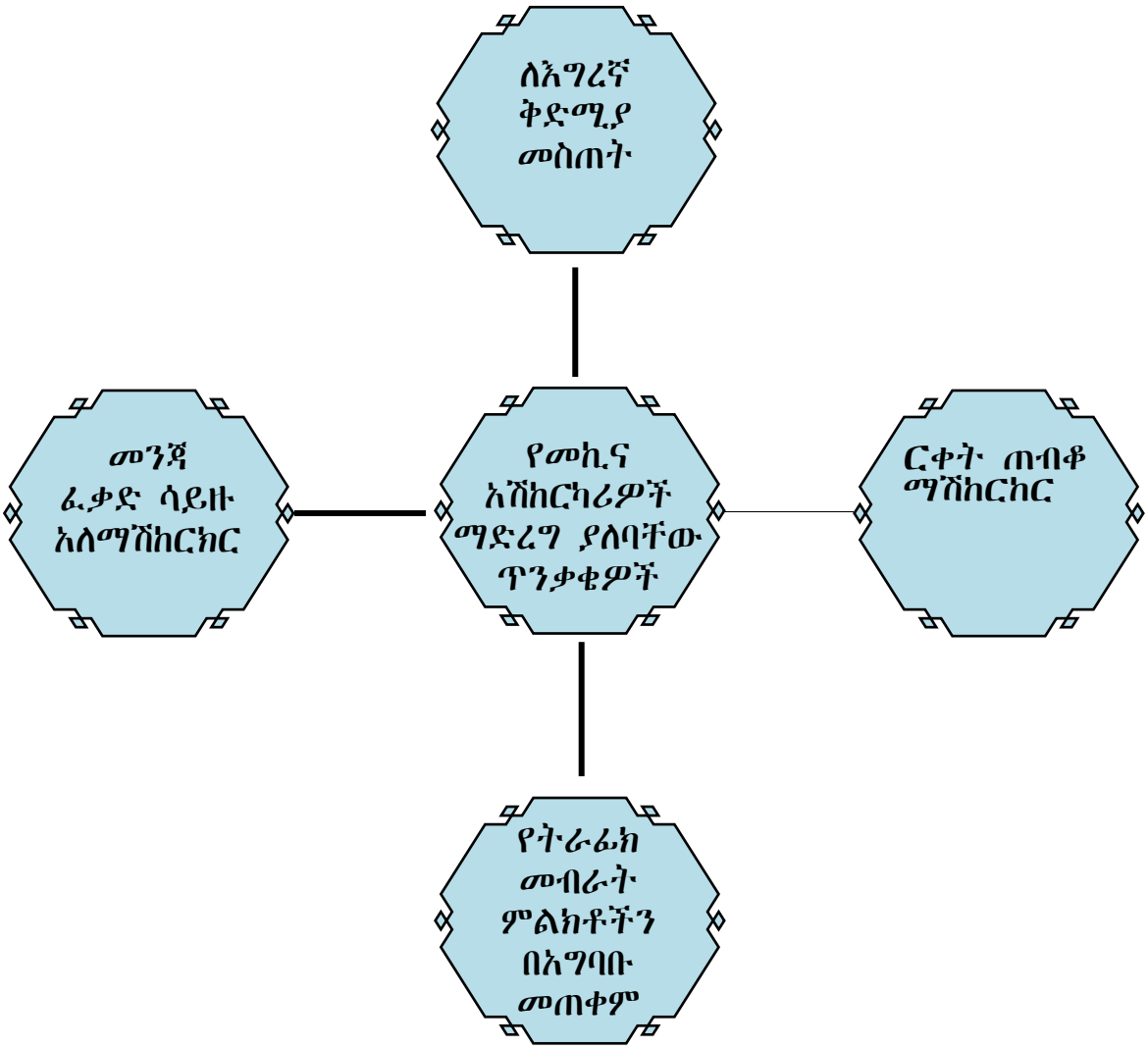
ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 5 የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች በትክክለኛው ቅደም ተከተላቸው በማስቀመጥ የተሟላ መልእክት ያለው አንቀጽ ጻፉ።

1. ይህም የሚመረጠው ከፊት ለፊት የሚመጣን መኪና ለመመልከት ነው።
2. የእግረኛ መንገድ ከሌለ፣ ሌላው አማራጭ የመንገዱን ግራ ጠርዝ ይዞ መጓዝ ተገቢ ነው።
3. በአጠቃላይ ሰዎች፣ የመንገድ አጠቃቀማቸውን በማሻሻል፣ ከትራፊክ አደጋ መጠበቅ ይችላሉ።
4. የመጀመሪያው ጥንቃቄ ለእግረኛ የተዘጋጀ መንገድ ካለ፣ በዚያ መጠቀም ነው።
5. ሰዎች በመንገድ ላይ ሲጓዙ፣ የእግረኛ መንገድ አጠቃቀም መመሪያዎችን መተግር አለባቸው።

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ ያለውን ቢጋር በመጠቀም በገላጭ የአንቀፅ ማስፋፊያ ስልት በመጠቀም አንድ አንቀፅ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።



ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታወሻ

የሁኔታ ተውሳከ ግስ

በምዕራፍ 3 እንደተማራችሁት ተውሳከ ግስ ግስን ከቦታ፣ ከሁኔታ፣ ከጊዜ ወዘተ. አንጻር የሚገልጽ ነው። በዚህ ምእራፍ ደግሞ ከተውሳከ ግስ አይነቶች አንዱ ስለሆነው የሁኔታ ተውሳከ ግስ ትማራላችሁ።

የሁኔታ ተውሳከ ግስ አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ሁኔታ ለመግለጽ የሚያገለግል የተውሳከ ግስ አይነት ነው። ይህ የተውሳከ ግስ አይነት ድርጊቱ በምን ያህል ደረጃ እንደተፈጸመ ያመለክታል።

ምሳሌ፡-

- አየለ ከሄደበት በፍጥነት ተመለሰ። በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ‹‹በፍጥነት›› የሚለው ተውሳከ ግስ አየለ የተመለሰበትን ሁኔታ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳከ ግስ ነው።

- ገነት በወንድሟ ሞት ክፉኛ ተጎዳች። በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ‹‹ክፉኛ›› የሚለው ተውሳከ ግስ ገነት የተጎዳችበትን ደረጃ ስለሚያመለክት የሁኔታ ተውሳከ ግስ ነው።

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ በ‹‹ሀ›› ስር ለቀረቡት ሀረጎች በ‹‹ለ›› ስር ከቀረቡት የሚስማሟቸውን በመምረጥ ዓረፍተነገሮቹን አሟሏቸው።

ሀ	ለ
1. አቢጊያ ከዘመዶቿ ቤት	ሀ. በፍጥነት ተመለሰ
2. ማርታ ወደ ትምህርት ቤት	ለ. ክፉኛ ተጎዳ
3. ናታን በመውደቁ	ሐ. እየሮጠች ሄደች
4. አቤል ከገበያ	መ. አምርራ ተቆጣችው
5. ሴሳ ወንድሟን	ሠ. በድንገት መጣች

ተግባር 2፡-

በሚከተሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን የሁኔታ ተውሳከ ግሶች አውጥታችሁ የሁኔታ ተውሳከ ግስ ያስባለባቸውን ምክንያቶች አብራርታችሁ በመጻፍ መልሱ፡፡

ሀ. ትህትና ተንደርድራ ዘለለች፡፡

መ. ረሂማ በቁጣ ተናገረች፡፡

ለ. አዱላ በድንገት ወጣ፡፡

ሠ. ልዑል አምርሮ አለቀሰ፡፡

ሐ. ሄኖክ እየሮጠ ሄደ፡፡

ተግባር 3፡-

ሁኔታን የሚገልጹ አምስት ተውሳከ ግሶችን ፈልጋችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ሁኔታዎችን የሚገልጹ ዓረፍተነገሮችን መስርቱባቸው፡፡

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምርችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ማንበብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- አንድን ምንባብ ስናዳምጥ ትኩረት ሰጥተን ማደመጥ ተገቢ ሲሆን ለዳመጥነው መልእክት ትርጉም መስጠትም ተገቢ ነው።
- በማንበብ ሒደት ውስጥ ለሚነበበው ጽሑፍ ትርጉም መስጠት ተገቢ ነው።
- መዝገበ ቃላዊ ፍቺ ቃላት በቀጥታ ያላቸውን ፍቺ ያመለክታል።
- የነገሮችንና ሁነቶችን ምንነት፣ አሰራር፣ ወዘተ. ለመግለጽ የሚያገለግሉንን አንቀጽ በገላጭ የአጻጻፍ ስልት መጻፍ እንችላለን።
- አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ደረጃ የሚያመለክት ቃል የሁኔታ ተውሳከ ግስ ይባላል።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉት የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ።

1. ከተለያዩ መጻሕፍት አንቀጾችን በማንበብ ሀሳቡን ለመገንዘብ ሞክሩ፤

   መገንዘባችሁንም የተለያዩ ዘዴዎችን ተጠቅማችሁ አረጋግጡ።

2. ከሚከተሉት መንደርደሪያ ርእሶች አንዱን በመምረጥ ገላጭ ድርሰት ጻፉ።

   ሀ. የቡና አፈላል ሂደት ለ. የትምህርት ጠቀሜታ ሐ. የሀገር ፍቅር

3. የሚከተሉትን ቃላት መዝገበ ቃላትን በመጠቀም ፍቺዎቻቸውን ስጡ።

- ጥንቃቄ - አደጋ - ደህንነት

4. የተለያዩ የሁኔታ ተውሳከ ግሶችን በመፈለግ ዓረፍተነገር መስርቱባቸው።

አማርኛ
(፭) ክፍል

ምዕራፍ አምስት
የአካባቢ ጥበቃ

ከምዕራፉ የሚጠበቅ ውጤት፡

ይህንን ምዕራፍ ተምራችሁ ከጨረሳችሁ በኋላ፡-

- የቀደመ እውቀታችሁን ከአሁኑ ጋር ታዛምዳላችሁ
- መዝገበ ቃላትን ተጠቅማችሁ የቃላትን ድምጽ አሰዳደር

ትርጉማቸውንና ግንኙነታቸውን ታረጋግጣላችሁ።

- በጽሑፍ ውስጥ የቀለም መለያ ምልክቶችን ትጠቀማላችሁ።

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥና መናገር

ብርቱዋ እናት



ቅድመ ማዳማጥ፡-

ተግባር ፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃላችሁ አጭር መልስ ስጡ፡፡

ሀ. ከላይ የቀረበውን ስዕል በመመልከት ‹‹ብርቱዋ እናት›› በሚለው ርእሰ ስር ምን ምን ሀሳቦች ሊነሱ እንደሚችሉ ግምታችሁን ለመምህራችሁ ግለጹ፡፡

ለ. በአካባቢያችሁ በመኖሪያ ግቢያቸው ውስጥ እጽዋትን የሚያለሙ ሰዎችን ታውቃላችሁ? ምን ምን እጽዋትን ያለማሉ?

የማዳመጥ ሒደት

ቀጥሎ ባለው ሰንጠረዥ የቀረቡት መምህራችሁ በሚያነቡላችሁ ምንባቡ ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ምንባቡን በማዳመጥ ላይ እያላችሁ መምህራችሁ በመሀል ማንበባቸውን በማቆም ፍቺ እንድትሰጧቸሁ ይጠይቋችኋል፤ እናንተም ለቃላቱ ፍቺ ስጧቸው።

ቃል	ፍቺ
ደፋ ቀና	
አርዓያነት	
ተቆጨ	
ተቋደሰ	
አጸፋ	
ይደጉማሉ	

አዳምጦ መረዳት፡-

ተግባር 1

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ከተወያያችሁ በኋላ የደረሳችሁበትን ሀሳብ በተወካያችሁ አማካኝነት ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሀ. ‹‹ልጆቻችን በእድላቸው ይደጉ›› የሚለው አባባል የሚያስተላልፈው መልእክት ምንድን ነው?

ለ. የሰፈሩ ሰዎች ወይዘሮ አለሚቱን ‹‹እነዚህን የፍራፍሬ ዛፎች የሚተክሉት ለምንድን ነው?›› ብለው መጠየቃቸው ተገቢ ነው? ለምን?

ሐ. አንድን ሰው ብርቱ የሚያሰኙት ተግባራት ምን ምን ናቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?

መ. ያዳመጣችሁትን ታሪክ በአጭሩ ግለጹ።

ሠ. ከወይዘሮ አለሚቱ ተግባር ምን ተማራችሁ?

ተግባር 2፡-

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ከተሰጡት አማራጮች ውስጥ ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ፡፡

1. ወይዘሮ አለሚቱ የሚኖሩበት ቤት የተሰራው ከምንድን ነው?

ሀ. ከእንጨት ለ. ከቆርቆሮ ሐ. ከብሎኬት መ. ከሳር

2. ወይዘሮ አለሚቱ ብዙውን ጊዜያቸውን የሚያሳልፉት የት ነው?

ሀ. ከቤታቸው አካባቢ ባለው የአትክልት ቦታ

ለ. ቀበሌ አካባቢ ባለ የአትክልት ቦታ

ሐ. በመንግስት መስሪያ ቤት

መ. ብዙ እጽዋት በሚገኙበት መዝናኛ

---

3. ወይዘሮ አለሚቱ እንደ ጎመን፣ ቃሪያ፣ ቲማቲም የመሳሰሉትን የእለት የምግብ ፍጆታቸውን የሚያገኙት ከየት ነው?

ሀ. ከገበያ ለ. ከገጠር ቤተሰቦቻው

ሐ. ከግቢያቸው ውስጥ አልምተው መ. ከጎረቤት ተበድረው

4. ወይዘሮ አለሚቱ ቀድመው ከሚሰሩበት የጤና በምን ምክንያት ወጡ?

ሀ. በጡረታ ተገልለው ለ. ከአለቃቸው ጋር ተጋጭተው

ሐ. ረፍት ፈልገው መ. በህመም ምክንያት

5. ወይዘሮ አለሚቱን የሰፈሩ ሰዎች ምን ብለው ይጠሯቸዋል?

ሀ. ጀግናዋ እናት ለ. የድሃዎች እናት

ሐ. የዛፎች እናት መ. ብርቱዋ እናት

ክፍል ሁለት፡- ንባብ

ንሳ መገራ ፓርክ



ቅድመ ንባብ

ተግባር 1፡-

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ፡፡

ሀ. ንሳ መገራ የሚባለው ቦታ በሀገራችን የትኛው አካባቢ የሚገኝ ይመስላችኋል?

ለ. በኢትዮጵያ ምን ምን የሚባሉ ፓርኮች አሉ?

ሐ. ከላይ ያለው ስዕል ንሳ መገራ ብሔራዊ ፓርክ ምን አይነት ገጽታ እንዳለው ያመለክታል?

የንባብ ሒደት፡-

ተግባር፡-

የሚከተለውን ምንባብ በየግላችሁ በለሆሳስ አንብቡ፡፡

ጓሳ መገራ ፓርክ

ጓሳ መገራ ከአዲስ አበባ 288 ኪ.ሜ ርቀት ላይ፣ በአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት፣ በሰሜን ሸዋ ዞን፣ በመንዝና ጌራ ምድር ወረዳ ውስጥ የሚገኝ፣ ለዘመናት በጎበረተሰቡ ሲጠበቅ የኖረ፣ የተራራ ሥነ-ምሕዳር ያለው ስፍራ ነው፡፡ ይህ ስፈራ፡-

‹‹አገሯ ጓሳ መገራ አገሯ ጓሳ መገራ፣
ምነው አልሰማ አለች ብጣራ ብጣራ፡፡››

ተብሎ የተዘፈነለት አካባቢ ነው፡፡ የዘፈኑ መልዕክትም ነዋሪዎቹ ኩሩ ስለሆኑ፣ የምትወዳትን ልጅ ጠርተሃት የምትመጣልህ አይደለችም፤ ሄደህ ደጅ ጠንተህም በተሳካልህ፤ የሚል ይመስላል፡፡

አጠቃላይ የፓርኩ ስፋት 10,000 ሄክታር አካባቢ ሲሆን፣ ከፍታው ከባህር ጠለል በላይ ከ3,200 እስከ 3,600 ሜትር ነው፡፡ አካባቢው ጓሳ በሚባል ሳር በተፈጥሮ የተሸፈነ በመሆኑ፣ መሬቱ ሲረግጡት እንደ ስፖንጅ ይመቻል፡፡ የሳሩ ባህርይ በዓመት ከ1,400 ሚ.ሜ በላይ የሚዘንበውን ዝናብ ወደ ውስጥ በማስረግና እንደስፖንጅ መጥጦ ይይዘዋል፡፡ በዚህም የተነሳ ከአካባቢው እርጥበት እንዳይጠፋ ከማድረጉም በላይ እንደይፋትና ሸዋሮቢት ባሉት የአካባቢው ዝቅተኛ ቦታዎች አመቱን በሙሉ የማያቋርጥ የምንጭና ወንዞች ፍሰት እንዲኖር ያደርጋል፡፡ ከተሜዎች በቤታቸው ጣራ ላይ የውሀ ማጠራቀሚያ ጋን ሰቅለው፣ የቧንቧ ውሃ በሚኖርበት ሰዓት ሞልተው፣ የቧንቧው ውሀ ሲቋረጥ፣ የጋኑን ውሀ ይጠቀሙበታል፡፡ ጓሳ መገራም ተራራ ላይ ያለ ተፈጥሯዊ የውሀ ጋን ነው፡፡

መንዞች ለዘመናት ይህንን ምስጢር ስለሚያውቁ፣ ጓሳውን ጠብቀውና ተንከባክበው እስከአሁን አቆይተውታል፡፡ ሌሎች እንደዚህ ዓይነት ሥነ ምሕዳሮች ያላቸው እንደ ጉና ተራራ፣ የባሌ ተራሮችና ራስ ዳሸን የመሳሰሉትን ስፍራዎች የየአካባቢው ማሕበረሰብ ጥበቃና እንክብካቤ ያደርግላቸዋል፡፡ ይህ ባይሆን ኖሮ፣ አካባቢውም

እንዳለ በረሃማ ይሆን ነበር። ምክንያቱም ያለ ጉና ተራራ ጣና ሐይቅን ማሰብ፣ ያለ ጣና ደግሞ አባይን ማሰብ አይቻልም።







የጓሳ ፓርክ የበርካታ ብዝኀ ሕይወት መገኛ ነው። ከዕፅዋት መካከል በተጠንቀቅ የሚቆመውና የቤተመንግስት የክብር ዘቦችን የሚመስለው ጅብራ በብዛት የሚገኝ ሲሆን፣ ከእንስሳት ደግሞ በኢትዮጵያ ብቻ የሚገኙት ብርቅዬዎቹ ቀይ ቀበሮዎችና ጭላዳ ዝንጀሮዎች እንዲሁም ታይተው የማይጠገቡ በርካታ አዕዋፍ ይኖሩበታል።

አካባቢው ሰላምና ፀጥታ የሰፈነበት ስለሆነ፣ ጓሳውን ነፋስ ሲያስተኛውና ሲያቃናው ከሚፈጠረው ለስላሳ ፉጨት፣ አልፎ አልፎ ከሚሰማው የዝንጆሮዎችና የአዕዋፍ እንዲሁም ወደማታና ሌሊት ከሚሰማው የቀበሮዎች ጩኸት በስተቀር ሌላ ድምፅ ስለማይሰማ፣ የሚረብሽ ነገር በአካባቢው የለም። የከተማ ውዥንብር፣ ውካታና ግርግር የሰለቸው ሰው፣ መንፈሱን ሰላምና እፎይታ ለመመገብ ጓሳ ፓርክ ተመራጭ ቦታ ነው።

(ዓለማየሁ ዋሴ፣ እመጓ፣ 2008 ዓ.ም፣ ገጽ 145-149 በመጠኑ ተሸሽሎ የተወሰደ)

አንብቦ መረዳት፡-

ተግባር 1፡-

ቀጥሎ ለቀረቡት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ባነበባችሁት ምንባብ መሰረት ትክክለኛ መልስ የያዘውን ሆሄ በመምረጥ በጽሑፍ መልሱ፡፡

1. በጓሳ መገራ ፓርክ የሚገኘውና የቤተ መንግስት የክብር ዘቦችን የሚመስለው ተክል ምን ይባላል?

ሀ. ጽድ ለ. ጅብራ ሐ. ዋንዛ መ. ጓሳ

2. ከሚከተሉት የዱር እንስሳት ውስጥ በጓሳ መገራ ፓርክ የሚገኘው የትኛው ነው?

ሀ. ቀጭኔ ለ. ዝሆን ሐ. ቀይ ቀበሮ መ. አንበሳ

3. በፓርኩ አልፎ አልፎ የቀበሮ ጩኸት የሚሰማው መቼ ነው?

ሀ. በማታ ለ. በቀን ሐ. በበጋ መ. በክረምት

4. የጣና ሐይቅ የውሃ ምንጭ የሆነው ተራራ የትኛው ነው?

ሀ. ራስ ዳሽን ለ. ባሌ ሐ. ጉና መ. ቱሊ ዲምቱ

5. የአባይ ወንዝ ከፍተኛውን የውሃ ምንጭ የሚያገኘው ከየት ነው?

ሀ. ከጣና ሐይቅ ለ. ከጉና ተራራ

ሐ. ከራስ ዳሽን ተራራ መ. ከጎርጎራ

6. በፓርኩ ለስላሳ ፉጨት የሚፈጠረው በምን ምክንያት ነው?

ሀ. ወጣቶች ሲዘፍኑ ለ. ቀበሮዎች ሲጮኹ

ሐ. ዝንጀሮዎች ሲጣሉ መ. ንሳውን ነፋስ ሲያንቀሳቅሰው

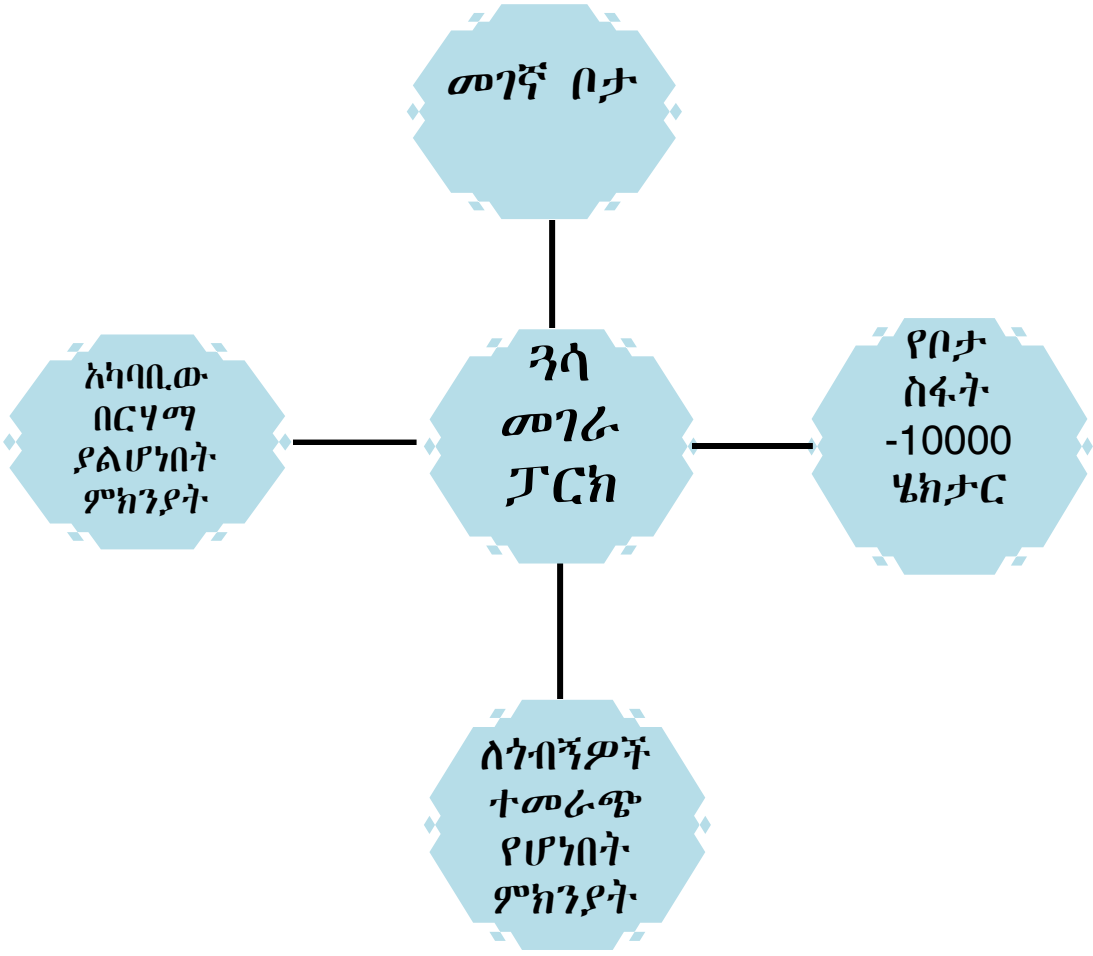
7. የጓሳ መገራ ፓርክ ምን አይነት አካባቢ ነው?

ሀ. ጫጫታ የበዛበት ለ. ከብቶች የሚውሉበት

ሐ. ወጣቶች የሚጫወቱበት መ. ጸጥታ የሰፈነበት

ተግባር 2፡-

ሀ. የተሰጣችሁን ምሳሌ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረበውን ቢጋር አሚልታችሁ ጻፉ።።



ለ. ከላይ ያነበባችሁት ምንባብ ስንት አንቀጾች አሉት?

ሐ. ‹‹... ያለ ጉና ተራራ ጣና ሀይቅን ማሰብ፣ ያለ ጣና ደግሞ አባይን ማሰብ አይቻልም›› የሚለውን ሀሳብ በራሳችሁ አገላለጽ ጻፉ።።

መ. የምንባቡ የመጨረሻ አንቀጽ የያዘውን ሀሳብ በአጭሩ ግለጹ።።

ሠ. የምንባቡን ዋና ሀሳብ በአጭሩ ጽፋችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ

ክፍል ሶስት፡- ቃላት

ማስታዎሻ

ቃላትን መነጠልና ማጣመር

ቃላትን መነጠልና ማጣመር፡- ውስብስብ የሆኑ ቃላትንና ሐረጋትን በትክክል የምናነብበት ስልት ሲሆን አቀላጥፈን ለማንበብ ትልቅ ሚና አለው።

መነጠል፡- ውስብስብ ቃላትንና ሐረጋትን በመነጣጠል የምናነብበት ዘዴ ነው።

ማጣመር፡- ተነጣጥለው የቀረቡ ልዩ ልዩ የቃላትና የሐረጋት ክፍሎችን በማጣመር ማንበብ ነው።

ምሳሌ፡-

	ነጣጥሎ ማንበብ	አጣምሮ ማንበብ
ሀ	በ-ባህል-ኣዊ	በባህላዊ
ለ	ለ-ባለ-ጉዳይ-ኣችን	ለባለጉዳያችን
ሐ	በ-መጨረሻ-ም	በመጨረሻም
መ	ዝንጀሮ-ዎች	ዝንጀሮዎች

ተግባር 1፡-

የሚከተሉትን ቃላት አጣምራችሁ በመጻፍ አንብቡ።

ሀ. ግድብ-ኣችን ለ. የም-ት-መጣ-በት

ሐ. በ-ተሳካ-ልህ መ. የ-ምንጭ-ና

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ አንብቡ።

ሀ. አስመጣች ለ. የጎደለው

ሐ. የስነ ምግባር መ. ተሰብሳቢዎች

ተግባር 3፡-

ቀጥሎ በሚገኘው ሰንጠረዥ ውስጥ ቀድም ሲል ካነበባችሁት ምንባብ የወጡ ሲሆን በአግድም የቀረቡትን ቃላትና ሐረጋት በቁልቁል ከቀረቡት ፍቺዎቻቸው ጋር የሚስማሚቸውን በመምረጥ የ‹‹√›› ምልክት እያደረጋችሁ አዛምዱ፡፡

የቃላት/ሀረጋት ፍቺ	ቃላት/ሐረጋት								
	ደጅ ጠና	አሰረገ	ብዝሀ ሕይወት	ጋን	ኩሩ	የባህር ጠለል	ስነ ምህዳር	ንሳ	መጠጠ
የፈሳሽ መጠራቀሚያ ዕቃ									
በአንድ ላይ የሚገኙ ልዩ ልዩ ፍጥረታት									
የሳር ዓይነት									
ወደ ውስጥ አስገባ									
የቦታ ከፍታ መነሻ									
ፈሳሽ ነገር ቋጥሮ ያዘ									
ተለማመጠ									
የቦታ አቀማመጥና የአየር ሁኔታ									

ክፍል አራት፡- ጽሕፈት

ተግባር 1፡-

በምዕራፍ አንድ ስለአንቀጽና የአንቀጽ ተዋቃሪዎች የተማራችሁትን መሰረት በማድረግ ቀጥሎ በቀረበው አንቀጽ ላይ የሚገኘውን ኃይለ ቃል አውጡ፤ ኃይለ ቃል ያስባለበትን ምክንያትም ግለጹ፡፡

ኢትዮጵያ የብዙ እምቅ ባህላዊ እሴቶች ባለቤት ናት፡፡ ከባህላዊ እሴቶቿ መካከል ሀዘን፣ ደስታ፣ ባህላዊ ጨዋታ፣ የዳኝነት ስርዓቶች ለአብነት ተጠቃሾች ናቸው፡፡ እነዚህ ባህላዊ ክንዋኔዎች የሚገለጹበት መንገድ ደግሞ እንደየአካባቢው ወግና ልማድ የተለያየ ነው፡፡ እሴቶቹ የሚለያዩበት ምክንያትም በአንድ አካባቢ የሚኖር ሕዝብ ካዳበረው የሕይወት ልምዱ የሚመነጩ በመሆናቸው ነው፡፡

ተግባር 2፡-

ከሚከተሉት መንደርደሪያ ዓረፍተነገሮች ውስጥ አንዱን በመምረጥ የኃይለ ቃንሉን ሀሳብ የሚያብራሩ መዘርዝራዊ ዓረፍተነገሮችን በመጨመር አንድ አንቀጽ ጻፉ፡፡

ሀ. ችግኞችን መትከልና መንከባከብ በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት፡፡

ለ. አንድ ሰው ራሱንና ሌሎች ሰዎችን ከኮሮና ቫይረስ ለመጠበቅ የተለያዩ የመከላከያ ተግባራትን ማከናወን አለበት፡፡

ሐ. ስፖርታዊ እንቅስቃሴዎችን በየጊዜው ማድረግ አካላዊና አእምሯዊ ጠቀሜታዎች አሉት፡፡

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

ማስታዎሻ

ነጠላ እና ብዙ ቁጥር ስሞች

ስም ከአማርኛ ቋንቋ የቃል ክፍሎች ውስጥ አንዱ ሲሆን በነጠላና በብዙ ቁጥር ሊቀርብ ይችላል። ነጠላ ቁጥር ስም የሚባለው አንድን ነገር ብቻ በነጠላው የሚገለጽበት ነው። እንዲሁም ብዙ ቁጥር ስም የሚባለው ከአንድ በላይ ለሆኑ ተመሳሳይ ስሞች መገለጫ ነው።

ምሳሌ፡-

ነጠላ ቁጥር	ብዙ ቁጥር
ዶሮ	ዶሮዎች
ተማሪ	ተማሪዎች
ልጅ	ልጆች

ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላት በደብተራችሁ ላይ በመጻፍ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥር መሆናቸውን ከለያችሁ በኋላ ዓረፍነገር መስርቱባቸው።

ምሳሌ፡-

ደብተር - ነጠላ ቁጥር

የሒሳብ ደብተሬ አልቆብኛል።

ደብተሮች - ብዙ ቁጥር

ሰናይት በዚህ ወር ሶስት ደብተሮችን ገዝታለች።

ሀ. አያት መ. መምህሮች

ለ. ቤቶች ሠ. እንስሳዎች

ሐ. ወፎች

ተግባር 2፡-

ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ስሞች ካወጣችሁ በኋላ ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥሮች መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ።

ምሳሌ፡-

1. ሰዎች በስራ ላይ ናቸው። (በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ያለው ስም ‹‹ሰዎች›› የሚለው ሲሆን ብዙ ቁጥርን ያመለክታል።)
2. አዲስ ጠረጴዛ ገዛሁ። (በዚህ ዓረፍተነገር ውስጥ ያለው ስም ‹‹ጠረጴዛ›› የሚለው ሲሆን ነጠላ ቁጥርን ያመለክታል።)

ሀ. ሽማግሌዎች የተጣላን ያስታርቃሉ።

ለ. መጽሐፍ ማንበብ ይጠቅማል።

ሐ. አይጥ ያገኘችውን ነገር ትበላለች።

መ. ልጆች መጫወት ይወዳሉ።

ሠ. ትልቅ ቦርሳ አለኝ።

ተግባር 2፡-

የሚከተሉትን ነጠላ ቁጥር ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር ቀይራችሁ ጻፉ።

ሀ. ቀበሮ

ለ. ሀገር

ሐ. ምግብ

መ. በሽታ

ሠ. ችግኝ

ተግባር .3

ቀጥሎ የቀረቡትን ብዙ ቁጥር ስሞች ወደ ነጠላ ቁጥር በመቀየር ጻፉ።

ሀ. ባህሎች

ለ. ፈረሶች

ሐ. ተራራዎች

መ. ወንዞች

ሠ. ቅጠሎች

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የተለያዩ የትምህርት ይዘቶችን ተምራችኋል። ይዘቶቹም አዳምጦ መረዳት፣ ንባብ፣ ቃላት፣ ጽሕፈትና ሰዋስው ናቸው።

- በማዳመጥ ክፍል ያዳመጣችሁትን ታሪክ መግለጽን ተመልክታችኋል።
- በንባብ ክፍል ምንባብን በለሆሳስ በማንበብ ሀሳቡን መረዳትን ተረድታችኋል።
- ቃላትን ነጣጥሎ ማብበብ የሚያመለክተው ውስብስብ ቃላትን በምዕላዶች ከፋፍሎ ማንበብን ሲሆን አጣምሮ ማንበብ ደግሞ ተነጣጥለው የቀረቡ ምዕላዶችን በማጣመር በአንድ ላይ ማንበብን ያመለክታል።
- አንቀጽ የሚዋቀረው የአንቀጹን ዋና ሀሳብ የሚይዘውን ኃይለ ቃል እና ደጋፊ የሆኑትን መዘርዝራዊ ዓረፍተነገሮችን በመጻፍ ነው።
- ነጠላ ስሞች የአንድ ነገር ነጠላ መጠሪያ ሲሆኑ ብዙ ቁጥር ስሞች ደግሞ ከአንድ በላይ የሆኑ ስሞች በጋራ የሚጠሩበት ነው።

የክለሳ ጥያቄዎች

ለሚከተሉትን የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ስጡ፡፡

1. የሚከተሉትን ቃላት ነጣጥላችሁ አንብቡ፡፡

ሀ. ሰውነት ሐ. ከልምዳቸው

ለ. ስርዓታዊ መ. አንደበታችንን

2. ቀጥሎ ተነጣጥለው የቀረቡትን ቃላት አጣምራችሁ አንብቡ

ሀ. በ-መኪና-ው ሐ. ከ-ተግባር-አዊ-ው

ለ. ሲ-መለስ-ኡ መ. በ-ድርሰት-ኣችን

3. በዚህ ምዕራፍ ከቀረበው ምንባብ ውስጥ በአንደኛውና በሁለተኛው አንቀጽ ውስጥ የሚገኙትን ኃይለቃሎች በማውጣት አመልክቱ፡፡

4. የሚከተሉት ስሞች ነጠላ ወይም ብዙ ቁጥር መሆናቸውን ለይታችሁ አመልክቱ፡፡

ሀ. ቦርሳ

ለ. ግመሎች

ሐ. እርሳሶች

መ. ሳጥን

አማርኛ

የተማሪ መጽሐፍ

፭ኛ ክፍል